

Právnická fakulta Karlovy university v Praze

Katedra občanského práva

Diplomová práce

**Vypořádání společného jmění
manželů obecně a v konkursu
(česká a německá právní úprava)**

Vít Hrnčířík

Praha 2006

Vypracoval: Vít Hrnčířík, 5. ročník
U Silnice 33, Praha 6, 16100
Konzultant: Prof. JUDr. Jan Dvořák, Csc.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil
prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

A. Obsah

A.	Obsah.....	2
B.	Úvod.....	4
C.	Část I.- Vypořádání SJM obecně a v konkursu- česká právní úprava	5
(1)	Obecně o SJM	5
	(1.1) Vznik a zánik společného jmění.....	5
	(1.2) Rozsah (předmět) společného jmění manželů.....	7
	(1.3) Správa společného jmění	8
	(1.4) Vztah k třetím osobám.....	11
	(1.5) Modifikace SJM	13
(2)	Vypořádání SJM.....	15
	(2.1) Právní domněnka podle § 150 odst. 4 OZ	16
	(2.2) Jmění, které tvořilo SJM, v době od zániku SJM do jeho vypořádání	18
	(2.3) Zásady pro vypořádání SJM (§ 149 odst. 1 a 2).....	19
	(2.4) Příklad uplatnění zásad pro vypořádání SJM (§ 149 odst. 1 a 2)	25
	(2.5) Otázka závaznosti zásad pro vypořádání SJM (§ 149 odst. 1 a 2)	26
	(2.6) Dohoda o vypořádání SJM a věřitelé.....	27
	(2.7) Způsob (forma) vypořádání SJM (§ 150 OZ).....	29
(3)	Vypořádání SJM v konkursu.....	33
	(3.1) Účinky prohlášení konkursu a SJM.....	33
	(3.2) Případy, kdy se SJM v konkursu vypořádává.....	39
	(3.3) Některé další zvláštnosti vypořádání SJM v konkursu.....	40
(4)	Připravovaná právní úprava a vypořádání SJM	43
D.	Část II.- Vypořádání “SJM“ obecně a v konkursu- německá právní úprava	45
(1)	Úvod k II. části	45
(2)	Německá právní úprava majetkového společenství manželů (obecná).....	46
	(2.1) Majetkové společenství manželů obecně (§§ 1363-1563 BGB)	47
	(2.1.1) Základy	47
	(2.1.2) Güterrechtsregister (registr manželský).....	48
	(2.2) Jednotlivá majetková společenství manželů.....	49

(2.2.1) Zugewinnngemeinschaft (příbl. společenství přírůstku či též společenství nabytého majetku).....	49
(2.2.1.1) Základní charakteristika	49
(2.2.1.2) Správa jmění	49
(2.2.1.3) Vypořádání	49
(2.2.1.4) Souhrnná charakteristika	50
(2.2.2) Gütertrennung (oddělení majetku).....	50
(2.2.2.1) Základní charakteristika, správa jmění	50
(2.2.2.2) Souhrnná charakteristika	51
(2.2.3) Gütergemeinschaft (společné jmění)	52
(2.2.3.1) Základní charakteristika	52
(2.2.3.2) Společný, výlučný a vyhrazený majetek	52
(2.2.3.3) Správa společného jmění (Gesamtgut), odpovědnost za dluhy	53
(2.2.3.4) Vypořádání společného jmění (Gesamtgut)	54
(2.2.3.5) Souhrnná charakteristika	55
(3) Majetkové společenství manželů a konkurs.....	55
(3.3.1) Zugewinnngemeinschaft.....	56
(3.3.2) Gütertrennung (oddělení majetku).....	57
(3.3.3) Gütergemeinschaft (společné jmění)	58
(3.3.3.1) Správa společného jmění prostřednictvím jednoho z manželů.....	58
(3.3.3.2) Společná správa společného jmění	59
(3.3.3.3) Zvláštní konkursní řízení ohledně společného jmění	59
E. Seznam zkratk	61
F. Seznam použité literatury a právních databází	62
G. Závěr	64

B. Úvod

Tématem mé diplomové práce je vypořádání společného jmění manželů. Tato problematika je zpracována nejdříve obecně a posléze pro zvláštní případ vypořádání společného jmění manželů v konkursu. Tomuto předchází pojednání o základech právní úpravy společného jmění manželů (resp. majetkového společenství manželů), od kterých vlastní vypořádání nelze odtrhnout, a které pro vypořádání společného jmění manželů mají určující význam.

Práce se snaží v rozsahu svého tématu zachytit současný právní stav pokud jde o dva právní řády, tj. právo české a právo německé.

V míře co nejširší práce vychází z dostupné judikatury. Zachycen je především platný právní stav, naopak zpravidla jen pro dokreslení jsou činěny poznámky o historickém vývoji daných právních institutů.

Má diplomová práce je rozdělena do dvou částí:

V první části je pozornost věnována nejdříve obecným výkladům o společném jmění manželů, které jsou nezbytným východiskem pro vlastní problematiku vypořádání společného jmění manželů (část I. bod 1.). O vypořádání společného jmění manželů je pojednáno nejdříve obecně včetně praktického případu (část I. bod 2.) a následně s ohledem na specifika vypořádání společného jmění manželů v konkursním řízení (část I. bod 3.). Zmínka je též věnována očekávané úpravě v rámci nové kodifikace občanského práva (část I. bod 4.).

V druhé části diplomové práce, která začíná samostatným úvodem, který shrnuje motivaci, která k zařazení této srovnávací části vedla (část II. bod 1.), je pozornost věnována německé právní úpravě majetkového společenství manželů, včetně jeho vypořádání (část II. bod 2.) a související konkursní problematiky (část II. bod 3.). Neoddělitelnou součástí druhé části diplomové práce je rovněž srovnání s právní úpravou českou.

C. Část I.- Vypořádání SJM obecně a v konkursu- česká právní úprava

(1) Obecně o SJM

Před vlastním pojednáním o vypořádání společného jmění manželů (dále v textu též jen „SJM“) dle obecných zásad stanovených občanským zákoníkem a dalších modech tohoto vypořádání v konkursu se jeví vhodné připomenout hlavní pravidla, na kterých české majetkové společenství manželů spočívá.

Prvním výchozím bodem je skutečnost, že české právo zná toliko jeden základní majetkový režim vznikající mezi manžely - společné jmění manželů. Ten je pro (budoucí) manžely do té míry závazný, že vlastními právními úkony (smlouvou ve formě notářského zápisu) mohou tento zákonný majetkový režim předvídaným způsobem modifikovat, nikoli však zcela vyloučit či vytvořit režim zákonem nepředvídaný. V zahraničí je naopak možné setkat se s právními úpravami, které nabízí větší volnost co do možnosti manželů zvolit odlišný majetkový režim, který pak znamená dalekosáhlejší odklon od zákonného majetkového společenství manželů. Příkladem mohou být tři, co do své podstaty velmi odlišná, majetková společenstva upravená v německém občanském zákoníku (viz. Část II - 2.1.1). Ty v zásadě také odpovídají právní teorii rozlišovaným základním majetkovým režimům, tj. režimu odděleného majetku manželů, režimu společného jmění a konečně režimu hybridnímu, charakterizovanému oddělením majetků ovšem se vznikem tzv. vyrovnací pohledávky při ukončení tohoto majetkového režimu.

(1.1) Vznik a zánik společného jmění

Jistě zajímavou otázkou je vznik společného jmění manželů. Občanský zákoník neříká výslovně, kdy SJM vzniká, ale stanoví, že společné jmění může vzniknout jen mezi manžely (§ 136 odst. 2 OZ). Nelze však, dle mého názoru, bez dalšího říci, že SJM vzniká se vznikem (uzavřením) manželství. Vznik manželství je spíše posledním předpokladem pro to, aby společné jmění manželů mohlo být vytvořeno, neboť samotným sňatkem není nabýváno jmění, a tak

v tomto okamžiku neexistuje ještě nic, co by bylo předmětem SJM. Okamžikem vzniku společného jmění manželů tak spíše bude okamžik, ve kterém manželé poprvé ve smyslu § 143 OZ nabývají majetek či se zavazují. Další odložení vzniku SJM může být dáno zákonem, jak to činí § 26a ZKV - „Vznik nového společného jmění úpadce a jeho manžela po dobu trvání účinků prohlášení konkursu (§ 14) není přípustný; uzavře-li úpadce po dobu trvání účinků prohlášení konkursu nové manželství, odkládá se vznik společného jmění manželů ke dni zániku účinků prohlášení konkursu“ a případně částečně, nejde-li o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, může být smlouveno manžely, jak to umožňuje § 143a odst. 2 a 3 OZ – „Manželé mohou dále smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství, pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti“. Pro úplnost lze dodat, že SJM vznikne i v manželství neplatném; nevzniká však v manželství zdánlivém¹. Za zvláštní případ vzniku SJM lze považovat § 151 OZ, dle kterého jestliže za trvání manželství společné jmění zaniklo, může být obnoveno jen rozhodnutím soudu vydaným na návrh jednoho z manželů. Zde je tedy v souladu s výše uvedeným posledním předpokladem pro to, aby SJM mohlo být vytvořeno, právní moc soudního rozhodnutí, kterým se SJM obnovuje. V praxi půjde nejčastěji zřejmě o případy, kdy SJM zanikne prohlášením konkursu na majetek jednoho z manželů, po zániku účinků konkursu se však manželé rozhodnou společné jmění manželů obnovit.

Společné jmění manželů je majetkovým společenstvím na čas. Zákon však nepřipouští smluvní zrušení tohoto společenství majetku (ani zrušení soudem na návrh jednoho z manželů) a sám stanoví důvody, pro které SJM zaniká. Vzhledem k tomu, že společné jmění může vzniknout jen mezi manžely, zaniká SJM zánikem manželství (§ 149 OZ). Manželství dle platného zákona o rodině (§ 22 a násl.) zaniká (a) smrtí či (b) prohlášením jednoho z manželů za mrtvého a (c) rozvodem manželství². Po jednom důvodu zániku manželství je uvedeno v zákoně o konkursu a vyrovnání (§ 14 odst. 1 písm. k) a v zákoně trestním (§ 52 odst. 2) v platných zněních: (d) prohlášením konkursu zaniká společné jmění úpadce a jeho manžela a (e) výrokem o propadnutí majetku zaniká zákonné společenství majetkové (tj. SJM). Zánik společného jmění manželů je nejdůležitějším z důvodů pro jeho vypořádání (viz dále).

¹ R 42/72 (s. 112, odst. 4), citováno podle M. Holub, J. Fiala, J. Bičovský, *Občanský zákoník*, 9. vydání, Linde Praha, a.s., 2002, str. 216

² Stejně účinky jako rozhodnutí soudu o rozvodu má i rozhodnutí, jímž se manželství prohlašuje za neplatné.

(1.2) Rozsah (předmět) společného jmění manželů

Rozsah majetku spadajícího do společného jmění je dán přímo zákonem (§ 134 OZ), možné jsou však určité modifikace prostřednictvím smluv uzavřených formou notářského zápisu. Vedle této manželům společné majetkové masy je běžné, že každý z manželů má majetek výlučný (získaný např. před uzavřením manželství), čímž u každého z manželů vzniká další majetková masa odlišná od společného jmění. Rovněž je možné, že manželé jsou k určitému jmění v poměru spoluvlastnickém (příp. solidárně oprávněni či povinni), nabyli-li je např. před uzavřením manželství společně do podílového spoluvlastnictví nebo nabyli-li majetek za trvání manželství společně, ale je dána některá z výjimek ustanovení § 143 (kupříkladu dar věnovaný oběma manželům). Občanský zákoník vychází zásadně z toho, že nejširší masou bude majetek společný - rozsah SJM je stanoven široce a výjimky ohledně majetku do SJM se nezařazujícího jsou koncipovány i vykládány úzce (restriktivně). Tomu odpovídá i (zejména pro věřitele a vykonávací řízení) důležitá právní domněnka: Pokud není prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění manželů (§ 144 OZ).

Pro způsob správy a užívání majetku, vypořádání, exekuční řízení, rozsah konkursní podstaty atd. má význam, zda-li se ta která majetková hodnota nachází v SJM, výlučném vlastnictví či případně spoluvlastnictví manželů (obdobně je tomu u pohledávek, kde však nemluvíme o vlastnictví, nýbrž o solidárním či naopak samostatném věřitelství). Výchozím ustanovením je v tomto ohledu § 143 OZ, který do SJM zahrnuje aktiva i pasiva, které některému z manželů nebo jim oběma společně vzniknou za trvání manželství. Konkrétně tvoří společné jmění manželů: (1) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou (a) majetku získaného dědictvím nebo darem, (b) majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i (c) věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a (d) věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka a (2) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou (a) závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a (b) závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. Na tento zákonný rozsah je třeba pamatovat zvláště při vypořádání SJM (zejména soudem či dohodou správce konkursní podstaty s manželem

úpadce³), kdy je třeba při vypořádání SJM nezapomínat zejména na závazky, vzniklé za trvání manželství (a uplatnit na ně rovněž zásady pro vypořádání stanovené v § 149 OZ).

Ač to ustanovení § 143 OZ výslovně nestanoví, je obecně a dlouhodobě přijímáno, že předmětem SJM nebude jednak věc, kterou získal pachatel za trvání manželství trestným činem nebo jako odměnu za něj nebo kterou pachatel nabyt za věc získanou tímto způsobem⁴, a že předmětem SJM se nestávají práva osobnostní a z majetkových práv dále ta, která jsou neoddělitelně spjata s osobou jednoho z manželů (např. právo na bolestné).

(1.3) Správa společného jmění

Další profilující charakteristikou SJM je správa hodnot do něj spadajících. Obvyklou správou majetku náležejícího do společného jmění manželů může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů (§ 145 odst. 2 OZ). Ochrana každého z manželů před možnou ztrátou na společných hodnotách, pokud nejde o obvyklou správu majetku náležejícího do SJM, prostřednictvím právních úkonů druhého manžela je konstruována na institutu relativní neplatnosti. Jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení § 145 odst. 2 OZ, považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá (§ 40a OZ). Postižený manžel má právo se vůči třetí osobě dovolat relativní neplatnosti právního úkonu a získat tak zpět hodnoty, které by ze SJM mohly uniknout. Toto právo se promlčuje v obecné tříleté lhůtě (§ 101 OZ). Sporné však je, kdy tato tříletá promlčecí doba počíná běžet. Při právních úkonech, kde nedochází k věcnému plnění (např. postoupení pohledávky spadající do SJM bez potřebného souhlasu druhého manžela) situace zřejmě nečiní obtíže a promlčecí doba začíná běžet dnem, kdy došlo k uskutečnění právního úkonu. Pokud dochází k věcnému plnění (např. darování nemovitosti spadající do SJM bez potřebného souhlasu druhého manžela) začíná dle učebnice občanského práva⁵ promlčecí lhůta běžet ode dne uskutečněného věcného plnění, což ovšem neodpovídá judikátu Nejvyššího

³ Při vypořádávání SJM dohodou manželů se připouští, aby se tato týkala toliko části (bývalého, viz ale § 24a zák. o rodině) SJM. Ohledně části zbylé se pak např. může za splnění dalších předpokladů uplatnit zákonná domněnka § 150 odst. 4 OZ o způsobu vypořádání SJM. K tomu viz. např. J. Dvořák, *Majetkové společenství manželů*, Praha: ASPI Publishing 2004, str. 231 a násl. Při vypořádávání SJM v konkursu, ať již cestou soudní či dohodou uzavíranou správcem konkursní podstaty a manželem úpadce, je dle mého názoru třeba se striktně přidržet zákonného vymezení rozsahu SJM a neponechat pokud možno žádnou část aktiv a pasiv nevypořádanou. To vyplývá zejména z účelu zákona a o konkursu a vyrovnání, kterým je uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku (§ 1 ZKV) a dalších ustanovení tohoto zákona, zvláště těch týkajících se vypořádání SJM.

⁴ Rt 31/78

⁵ M. Knappová, J. Švestka a kol., *Občanské právo hmotné. Sv. I.*, 3. vydání, Praha: ASPI 2002, str. 138 a 322

soudu⁶, dle kterého „tato promlčecí doba počíná běžet vždy dnem, kdy došlo k uzavření právního úkonu, a to také u právních úkonů, které ke své účinnosti vyžadují rozhodnutí příslušného orgánu nebo registraci státním notářstvím“ (nyní vklad do katastru nemovitostí). Tento závěr Nejvyšší soud znovu potvrdil v nedávném rozhodnutí⁷, ve kterém při řešení otázky počátku běhu promlčecí lhůty práva na dovolání se relativní neplatnosti dle § 40a OZ (v daném případě šlo o porušení předkupního práva) konstatoval: „V daném případě tudíž nárok uplatnit předkupní právo dospěl dne ... , kdy byla uzavřena kupní smlouva, již bylo předkupní právo porušeno. Toto právo bylo porušeno již v okamžiku, kdy došlo ke vzniku právního úkonu (kupní smlouvy), neboť tehdy vznikl právní důvod (titulus), který je základem porušení předkupního práva. Okamžik, kdy došlo k porušení práva, nelze posouvat do dne zápisu (vkladu) vlastnického práva do katastru nemovitostí, neboť se jedná již o modus, kterým se úředně završuje soukromoprávní úkon a jenž má právní význam pro převod vlastnického práva (nikoliv pro právní úkon jako takový). Z toho vyplývá, že ani v posuzovaném případě není důvod se odchýlit od konstantní judikatury o počátku běhu promlčecí lhůty (srov. zejména R 50/85). Tím je vyřešena předmětná sporná otázka zásadního právního významu.“ I když by se dle mého názoru našly velmi přesvědčivé důvody i pro závěr opačný a použitelné by byli např. argumenty Nejvyššího soudu vyslovené v podobné otázce, ovšem pokud jde o odporovatelnost právního úkonu (kde byl za rozhodný pro běh promlčecí lhůty vzat den účinků vkladu do katastru a nikoli den uzavření smlouvy)⁸, v otázce počátku běhu promlčecí lhůty práva na dovolání se relativní neplatnosti dle § 40a zůstává Nejvyšší soud při řešení výše citovaném.

⁶ R 50/85 (234, odst. 4. a s. 235, odst. 1,2 a3)

⁷ Rozsudek NS ze dne 15.4.2003, sp. zn. 32 Odo 568/2002, sbírkové číslo 10/30/2003 PP, citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ; mj. dále: „Obecná tříletá promlčecí doba, která podle § 101 obč. zák. počíná běžet objektivně ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé, běží pro uplatnění předkupního práva k nemovitostem ode dne, kdy byla uzavřena kupní smlouva (smlouva o převodu nemovitostí), již bylo předkupní právo porušeno; den zápisu (vkladu) vlastnického práva do katastru nemovitostí tu nemá právní význam.“

⁸ Rozsudek NS ze dne 18.7.2000, sp. zn. 31 Cdo 619/2000, sbírkové číslo Č. 41/2001, citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ; zde NS mj. dovodil: „U právních úkonů, na jejichž základě práva vznikají vkladem do katastru nemovitostí, lze ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 o. z. považovat za dlužníkem učiněný právní úkon, popř. za právní úkon, k němuž došlo mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými, jen takový právní úkon, na jehož základě bylo vloženo právo do katastru nemovitostí. Tříleté lhůty pro uplatnění práva odporovat právním úkonům dlužníka proto v těchto případech počínají běžet dnem následujícím po dni, ke kterému vznikly účinky vkladu práva do katastru nemovitostí.“ „... podání návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí ČR není omezeno žádnou lhůtou, počítanou od uzavření smlouvy... počítání lhůt ... již od uzavření smlouvy by mohlo vést také k tomu, že by tyto lhůty uplynuly dříve, než by byl podán návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí ČR, čímž by věřiteli bylo v rozporu s ustanovením § 42a o. z. zabráněno vůbec úspěšně se domáhat vyslovení právní neúčinnosti odporovatelných právních úkonů.“

Určitým zvláštním případem správy společného jmění je správa hodnot do něj spadajících podnikajícím manželem se souhlasem manžela druhého. Tento případ, vzhledem k tomu, že pro souhlas druhého manžela není vyžadována forma notářského zápisu, neřadím mezi modifikace SJM [ad (1.5)]. Jedná se o určitou výjimku z obecné správy majetku náležejícího do SJM (§ 145 odst. 2 OZ) upravenou v § 146 OZ. Z toho vychází patrně i komentář k občanskému zákoníku⁹, když neplatnost právního úkonu bez potřebného souhlasu druhého manžela považuje za neplatnost relativní, a nikoli absolutní, ač § 146 OZ výslovně v ustanovení § 40a OZ zmíněn není¹⁰. Pro použití majetku ze SJM pro podnikání manžela tedy platí, že majetek ve společném jmění manželů nebo jeho část může jeden z manželů použit k podnikání se souhlasem druhého manžela. Souhlas je třeba udělit při prvním použití majetku ve společném jmění manželů nebo jeho části. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela není třeba. Raciem legis je dle mého názoru větší flexibilita možnosti nakládat s majetkem tvořícím SJM jedním manželem pro jeho podnikání, spočívající v tom, že již nepotřebuje další souhlas k tzv. ostatní (tj. nikoli obvyklé) správě majetku (nebo jeho části) náležejícího do SJM pro podnikatelské účely, má-li k tomu předchozí generální souhlas druhého manžela. Tím druhý manžel není zcela vyloučen z možnosti tento majetek spravovat, pouze k právním úkonům souvisejícím s podnikáním již podnikající manžel další souhlas druhého manžela nepotřebuje¹¹. „Lze mít za to, že druhý manžel může dát souhlas dodatečně, taktéž konkludentně. Jde o souhlas generální, k blíže neurčeným právním úkonům, a proto již není nutný souhlas k jednotlivostem“¹²

Manželé mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravit správu společného jmění odchýlně. Obsah této smlouvy není v občanském zákoníku upřesněn. Bude záležet na manželích, aby si formulovali pravidla správy odpovídající jejich potřebám. Je ale třeba dbát na obecné požadavky kladené na platnost právního úkonu a navíc dodržet formou notářského zápisu. Stejně mohou upravit správu svého budoucího společného jmění muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství.

⁹ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 8. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003. str. 419

¹⁰ NS ve svém rozhodnutí R 50/85 (s. 232, odst. 3): „Případy relativní neplatnosti právních úkonů jsou v ustanovení § 40a odst. 1 taxativně vypočítané a tento výpočet nemožno ani analogicky rozšiřovat ještě na další případy.“ Přesto se domnívám, že rozšíření absolutní neplatnosti na ustanovení § 146 OZ by bylo nesystematické a těžko obhajitelné.

¹¹ K tomu jinak – J. Dvořák, *Majetkové společenství manželů*, Praha: ASPI Publishing 2004 str. 150

¹² M. Holub, J. Fiala, J. Bičovský, *Občanský zákoník*, 9. vydání, Linde Praha, a.s., 2002, str. 227

(1.4) Vztah k třetím osobám

Pro třetí osoby jednající s manžely či jedním z nich nabývá především na významu, do jaké míry jsou jejich pohledávky za manžely uspokojitelné ze SJM, popř. z majetku manžela, který vůči třetí osobě nejednal. Pomineme-li smluvní modifikace SJM, musí třetí osoby při řešení této otázky vycházet především z §§ 145 odst. 2 a 3, 143 odst. 1 písm. b), 144, 150 odst. 2 OZ (ohledně správy SJM a platnosti právních úkonů viz shora bod 1.3, ohledně rozsahu SJM, jež je důležitý pro určení hodnot, ze kterých se věřitel může uspokojit viz. bod 1.2) a dále z úpravy procesní (zejm. o.s.ř.).

Za prvé platí, že závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba manželé společně a nerozdílně. Těmito závazky jsou závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. Takový závazek, resp. z pohledu věřitele pohledávka, může být věřitelem vymáhán na kterémkoli z manželů (žalovat tedy může kteréhokoli z nich či oba) a exekučně vymáhán z majetku zásadně rovněž ze SJM či výlučného majetku kteréhokoli manžela.

Pro ostatní případy (tj. závazky, které netvoří společné jmění manželů) platí, že je zavázán jen manžel, který jednal. Ten ovšem odpovídá jak svým výlučným, tak i manželům společným majetkem (SJM). To vyplývá mj. z toho, že každý z manželů je vlastníkem každé společné věci (věřitelem jde-li o pohledávku), přičemž je omezen stejným vlastnictvím (věřitelstvím) druhého manžela¹³.

Načrtnutá hmotněprávní úprava má svůj reflex i v právu procesním, tj. konkrétně v ustanoveních části šesté o výkonu rozhodnutí; §§ 255 odst. 2, 262a, 267, 268 odst. 1 písm. f) o.s.ř. Především výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů lze nařídit také tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů (odraz toho, že manžel odpovídá jak svým výlučným, tak i manželům společným majetkem). To znamená, že nařídit výkon rozhodnutí je možné ohledně jakéhokoli závazku vzniklého manželu v průběhu manželství, avšak nepovinný manžel může uplatnit vůči oprávněnému návrh na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí, byl-li nařízeným výkonem rozhodnutí postižen majetek

¹³ M. Knappová, J. Švestka a kol., *Občanské právo hmotné. Sv. I.*, 3. vydání, Praha: ASPI 2002, str. 335; rovněž R 42/72 (s. 121), citováno podle M. Holub, J. Fiala, J. Bičovský, *Občanský zákoník*, 9. vydání, Linde Praha, a.s., 2002, str. 224

patřící do společného jmění manželů [nebo který se považuje za součást společného jmění manželů (§ 262a odst. 1 o.s.ř.)], avšak vymáhaný závazek vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů¹⁴ při používání majetku, který *a)* podle smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů nebo podle smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění ke dni zániku manželství nepatřil do společného jmění manželů, a oprávněnému byl v době vzniku vymáhané pohledávky znám obsah smlouvy, anebo *b)* náležel výhradně povinnému proto, že jej nabyl před manželstvím, dědictvím, darem, za majetek náležející do jeho výlučného majetku nebo podle předpisů o restituci majetku, který měl ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo který mu byl vydán jako právnímu nástupci původního vlastníka, anebo že slouží podle své povahy jen jeho osobní potřebě. K vymožení takového závazku (uplatnil-li druhý manžel úspěšně excindační žalobu) lze pak postihnout jen majetek ve výlučném vlastnictví povinného manžela, což je určitá modifikace hmotněprávní úpravy ve prospěch druhého manžela. Otázka, zdali je možné exekuvovat majetek v SJM pro pohledávku vzniklou jednomu manželovy před vznikem manželství, by se dle hmotného práva řešila spíše kladně [pro závazky, které netvoří společné jmění manželů platí, že je zavázán jen manžel, který jednal; ten ovšem odpovídá jak svým výlučným, tak i manželům společným majetkem (SJM)], dikce § 262a odst. 1 a § 267 odst. 2 o.s.ř. však svědčí o opaku (nepřipouští-li se výkon rozhodnutí postižením majetku patřícího do SJM, jestliže vymáhaný závazek vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů při používání majetku, který *b)* náležel výhradně povinnému... o to spíše by bylo nepřipustné postihnout tento majetek pro závazek vzniklý před vznikem manželství jen jednomu z manželů při používání majetku a zejm. dikce § 262a odst. 1 o.s.ř.). Vzhledem k tomuto procesnímu řešení je sice posílena ochrana druhého manžela, ochrana práv věřitelů je na druhou stranu nebo alespoň může být oslabena.

V odborné literatuře i judikatuře rozdílně řešená otázka, lze-li postihnout peněžní prostředky na účtu nepovinného manžela, byla vyřešena Nejvyšším soudem tak, že „Výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu podle ustanovení § 303 a násl. o.s.ř. může být nařízen a proveden jen u pohledávky z účtu, jehož majitelem je povinný. Jiná pohledávka z účtu není způsobilým předmětem tohoto výkonu rozhodnutí, i kdyby na účet byly vloženy peněžní prostředky povinného, případně peněžní prostředky patřící do společného jmění

¹⁴ Závazek vzniká jen jednomu z manželů za trvání manželství tehdy, jestliže jde o závazky týkající se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. V opačném případě náleží závazek do SJM.

manželů (povinného a majitele účtu).¹⁵ Opačně řešil tuto otázku např. Krajský soud v Českých Budějovicích: „Daňovou exekuci lze provést i vydáním exekučního příkazu na příkázání pohledávky na peněžní prostředky u banky, i když konkrétní účet není veden na jméno dlužníka, nýbrž na jméno jeho manželky. Prostředky na účtu však musí být ve společném jmění manželů. Manželce musí být exekuční příkaz rovněž doručen a má proti němu možnost podat příslušný opravný prostředek.“¹⁶ Druhé citované rozhodnutí se zdá být praktičtější. Praxi naopak asi příliš nepomůže názor Nejvyššího soudu, uvedený v jeho citovaném rozhodnutí: „Uvedený závěr ovšem nelze vykládat tak, že by tyto peněžní prostředky vůbec nebylo možné postihnout cestou výkonu rozhodnutí. V závislosti na tom, z jakého právního titulu byly na účet uloženy, se oprávněný může domáhat vůči majiteli účtu (jako poddlužníku) nařízení výkonu rozhodnutí příkázáním tzv. jiné peněžité pohledávky povinného (§ 312 a násl. o.s.ř.), popřípadě postižením tzv. jiného majetkového práva povinného (§ 320 o. s. ř.); předmětem výkonu rozhodnutí by tu byla pohledávka povinného nebo jeho jiné majetkové právo, na základě kterého má vůči majiteli účtu právo na prostředky vložené na účet.“¹⁷

(1.5) Modifikace SJM

Modifikacemi SJM jsou myšleny odchylky od úpravy SJM v občanském zákoníku, kterými mohou manželé (příp. snoubenci) upravit režim SJM odchylně od úpravy zákonné, a to prostřednictvím smluv uzavřených formou notářského zápisu, příp. je některých modifikací možné dosáhnout rozhodnutím soudu na základě návrhu některého z manželů. Modifikace SJM umožňují ustanovení §§ 143a, 147, a 148 OZ.

Smluvně (smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu) mohou manželé (příp. snoubenci) dohodnout tyto modifikace SJM:

- (a) mohou rozšířit zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů
- (b) mohou zúžit zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů
- (c) mohou vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství, pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti
- (d) mohou odchylně (od režimu v OZ) upravit správu společného jmění

¹⁵ Rozsudek NS ze dne 14.4.2000, sp. zn. 21 Cdo 1774/99, sbírkové číslo Č. 4/2001, citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ

¹⁶ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8.11.2000, č.j. 10 Ca 218/2000-27, citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ

¹⁷ viz pozn. pod čarou č. 13

Soud na základě návrhu některého z manželů rozhodne o těchto modifikacích SJM:

- (a) ze závažných důvodů může zúžit společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti;
- (b) soud zúží společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti v případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti

Z uvedeného vyplývá, že soud nemůže rozšířit stanovený rozsah společného jmění manželů, vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství či odchýlně (od režimu v OZ) upravit správu společného jmění.

Pro třetí osoby nabývá na významu, že manželé se mohou vůči jiné osobě na uvedené smlouvy odvolat jen tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám. V případném procesu by pak bylo na manželích, aby pozitivní znalost uvedených smluv prokázali, přičemž nápomocná jim může být publicita zápisů v obchodním rejstříku¹⁸ či případně i katastru nemovitostí (i když spíše jako doplňkový argument). To může mít význam zejména pro nepovinného manžela, který se bude dle § 267 odst. 1, 2 písm. a) o.s.ř.¹⁹ domáhat vyloučení majetku patřícího do SJM (považovaného za součást SJM) z výkonu rozhodnutí (s odkazem na zmíněné smlouvy).

Některé zahraniční právní řády umožňují manželům větší odchylky o zákonného majetkového společenství manželů (než český občanský zákoník), kdy pak v souladu s vůlí manželů je režim jejich majetkového společenství ovládán zásadami až protichůdnými se zásadami zákonného majetkového společenství manželů. Zpravidla ale tyto právní řády tyto odchylky předvídají a upravují, takže se manželé vůli zákonodárce zcela vymknout nemohou a volí tak jen jiný režim zákonodárcem předvídaný a tak řečeno předpřipravený²⁰.

¹⁸ Údaje a obsah listin, jejichž zveřejnění zákon ukládá, může osoba, které se zápis týká, namítat vůči třetím osobám až od okamžiku jejich zveřejnění, ledaže by prokázala, že třetí osobě byly známy. ... Skutečnosti zapsané do obchodního rejstříku jsou účinné vůči každému ode dne jejich zveřejnění... (§ 27 odst. 3 ObchZ)

¹⁹ § 267 odst. 1, 2 písm. a) o.s.ř.: (1) Právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí v řízení podle třetí části tohoto zákona.

(2) Obdobně podle odstavce 1 se postupuje, byl-li nařízeným výkonem rozhodnutí postižen majetek patřící do společného jmění manželů nebo který se považuje za součást společného jmění manželů (§ 262a odst. 1), avšak vymáhaný závazek vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů při používání majetku, který a) podle smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů nebo podle smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění ke dni zániku manželství nepatřil do společného jmění manželů, a oprávněnému byl v době vzniku vymáhané pohledávky znám obsah smlouvy

²⁰ K tomu jako příklad viz. německá právní úprava v II. části diplomové práce.

(2) Vypořádání SJM

Potřeba vypořádat společné jmění manželů vyvstává ve dvou typových případech, které však mohou mít různé příčiny. Tím prvním je případ, kdy z nejrůznějších důvodů dochází k zániku společného jmění manželů (k zániku SJM viz.bod 1.1). Druhým typovým případem, pro který je předvídáno vypořádání společného jmění manželů a jehož příčiny mohou být rovněž několikeré, je změna v rozsahu SJM (k modifikacím SJM viz. bod 1.5), při které k zániku SJM nedochází. Pro tento druhý typový případ je charakteristické, že ho občanský zákoník řeší odkazem na zásady platné pro vypořádání SJM při zániku společného jmění manželů a stanoví, že tyto zásady se použijí obdobně²¹. V zásadě je možné říci, že v druhém případě (a) dochází-li ke změnám v rozsahu SJM na základě souhlasných právních úkonů, lze předpokládat, že manželé budou jednotní rovněž v otázce, jakým způsobem vypořádat v úvahu připadající část jmění a vypořádání tak nebude činit větší potíže; (b) dochází-li ke změnám v rozsahu SJM na základě návrhu některého z manželů soudem, vypořádání může činit potíže dle charakteru důvodu, ze kterého je rozsah SJM modifikován. Je-li důvodem zákonem předvídané zúžení společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti v případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti (§ 148 odst. 2), jde především o ochranu druhého manžela a vypořádání tak bude v kvantitativně převažujících případech bezproblémové²², naopak je-li dle § 148 odst. 1 OZ důvodem pro zúžení společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti tzv. závažný důvod, mezi které je komentářem k občanskému zákoníku²³ řazeno závažné chování jednoho z manželů, kterým ohrožuje rodinu po stránce hospodářské, anebo chování které je v rozporu se zájmem na zdravém vývoji nezletilých dětí či tzv. mrtvé manželství (dlouhotrvající zrušení společné domácnosti), lze důvodně předpokládat, že vypořádání nebude pro rozcházející se zájmy manželů snadnou záležitostí. Podobné zevšeobecnující rozlišení (tedy zda vypořádání v daných situacích bude či nebude činit problémy při vědomí, že výjimky mohou potvrzovat pravidlo) se nedá nastínit pro případy zániku SJM, neboť důvody k němu vedoucí jsou rozmanitější a vše bude odvislé od konkrétních okolností daného případu.

²¹ § 149 odst. 4 stanoví, že v případech uvedených v § 143a odst. 1 a § 148 odst. 1 se použijí ustanovení odstavců 2 a 3 obdobně. To by mimo jiné mělo znamenat, že by se zásady vypořádání SJM obdobně měli použít i na případy kdy manželé rozšíří stanovený rozsah SJM. V tomto případě však pro vypořádání majetku náležejícího do SJM není důvod, neboť majetek v SJM se jen rozmnožuje a tak dle mého názoru není co vypořádat.

²² Neboť se zde nedá předpokládat, že by šlo o situaci, která by vztahy mezi manžely typicky vyhrotila.

²³ M. Holub, J. Fiala, J. Bičovský, *Občanský zákoník*, 9. vydání, Linde Praha, a.s., 2002, str. 228

(2.1) Právní domněnka podle § 150 odst. 4 OZ

Ve všech shora zmiňovaných případech je však možné, že manželé nevypořádají své zaniklé nebo v rozsahu změněné SJM (nebo alespoň jeho část) prostřednictvím dohod či soudu a nechají tak svým chováním prostor pro uplatnění nevyvratitelné právní domněnky zakotvené v § 150 odst. 4 OZ. Toto ustanovení stanoví, že nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných. Uplatněním této právní domněnky již v každém případě mezi manželi není nevypořádaného jmění: (a) nemovitosti, „nevýlučně vlastnický užívané movité věci“ a ostatní majetková práva, pohledávky a závazky manželům společné jsou v podílovém spoluvlastnictví (resp. solidárním věřitelství/dlužnictví) s rovnými podíly; (b) movité věci, které každý z manželů výlučně jako vlastník užívá pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti („výlučně vlastnický užívané movité věci“) jsou ve vlastnictví „užívajícího“ manžela. Tímto okamžikem je tedy SJM nejpozději vypořádáno a nové vypořádání např. dohodou mezi správcem konkursní podstaty a manželem úpadce již zaniklé SJM vypořádávat nelze, musí být (s důsledky pro konkursní podstatu) respektován stav navozený onou nevyvratitelnou právní domněnkou. Ustanovení § 150 OZ bylo vícekrát předmětem rozhodování všech soudních instancí obecných soudů i soudu ústavního. Nejvyššího soud dospěl mj. k těmto závěrům: (a) „Jestliže návrh na vklad byl podán po uplynutí tří let od zániku společného jmění, byl podán již v době, kdy nastala ohledně nemovitostí nevyvratitelná domněnka podílového spoluvlastnictví bývalých manželů k těmto věcem, tedy právní vztah pojmově vylučující, aby jeho účastníci (podíloví spoluvlastníci) uzavřeli dohodu o vypořádání (v této době již neexistujícího) společného jmění. Podílové spoluvlastnictví i tehdy, když vzniklo uplynutím lhůty podle ustanovení § 150 odst. 4 obč. zák., může být zrušeno a vypořádáno jen způsoby uvedenými v ustanovení § 141 a § 142 obč. zák.“ a dále „byl-li tedy návrh na vklad vlastnického nebo jiného věcného práva do katastru nemovitostí podle dohody o vypořádání společného jmění manželů podán po uplynutí tří let od zániku společného jmění

manželů, nelze vklad povolit“²⁴ Názorově souhlasně rozhodl i Ústavní soud: „K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů proto dochází dnem, ke kterému nastupují účinky vkladu. Z tohoto důvodu musí být nejpozději poslední den lhůty určené k vypořádání podán návrh na vklad. Nebyl-li návrh na vklad podán, uplynutím lhůty nastoupila domněnka o vypořádání zakotvená v § 149 odst. 4 občanského zákoníku, i když dohoda o vypořádání byla uzavřena“.²⁵ (b) Jestliže nastala nevyvratitelná domněnka vypořádání bývalého bezpodílového spoluvlastnictví manželů (§ 149 odst. 4 obč. zák., ve znění účinném do 31. 7. 1998), má ten z bývalých manželů společných nájemců družstevního bytu a společných členů družstva, který se nestal výlučným nájemcem družstevního bytu a členem družstva, vůči druhému manželu nárok na úhradu hodnoty poloviny členského podílu v družstvu ...zaniklo-li společné členství bývalých manželů v družstvu do tří let od zániku manželství, může se manžel, který se nestal členem družstva, po uplynutí tří let od zániku manželství, domáhat na druhém manželovi zaplacení poloviny hodnoty členského podílu z titulu vypořádání společného majetkového práva, transformovaného zákonnou domněnkou podle § 149 odst. 4 obč. zák. do režimu podílového spoluvlastnictví. Jde již jen o majetkové právo jednoho z manželů vůči druhému, které může být uplatněno u soudu poprvé v den, kdy nastaly účinky domněnky podle § 149 odst. 4 obč. zák., to je v den, kdy uplynuly tři roky od zániku manželství. Proto tímto dnem začíná také běžet obecná tříletá promlčecí lhůta.²⁶ (c) „Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů podle ustanovení § 149 odst. 4 ObčZ, ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb., nemohla nastoupit, bylo-li v tříleté lhůtě v tomto ustanovení uvedené zahájeno řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví.“ „Za trvání řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zahájeného včas v uvedené lhůtě nelze po uplynutí této lhůty platně uzavřít (mimosoudní) dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů“²⁷. Z tohoto soudního rozhodnutí dále vyplývají dva důležité závěry, aplikovatelné na dnešní SJM. Za prvé sice nelze za trvání řízení o vypořádání SJM zahájeného včas v tříleté lhůtě po uplynutí této lhůty platně uzavřít mimosoudní dohodu o vypořádání SJM, patrně může ale

²⁴ Stanovisko NS Cjpn. 38/98 ze dne 28.6.2000, sbírkové číslo Č. 44/2000, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

²⁵ Usnesení ÚS 412/2000 vydané dne 20.8.2000, Sb.n.u.US Svazek č. 19 Usnesení č.29 str. 279, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

²⁶ Rozsudek NS ze dne 31.5.2004, sp. zn .22 Cdo 590/2003, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

²⁷ Rozsudek NS ze dne 24.2.2000, sp. zn .22 Cdo 2574/1998, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

soud mezi účastníky v této věci usnesením schválit smír, který má účinky pravomocného rozsudku²⁸. Za druhé pak po uplynutí tříleté lhůty nemůže již soud nahradit projev vůle druhé strany na uzavření smlouvy budoucí dle § 50a OZ²⁹. Nabytí právní moci takového rozhodnutí před uplynutím této lhůty by ovšem v rozporu s právem zřejmě nebylo.

(2.2) Jmění, které tvořilo SJM, v době od zániku SJM do jeho vypořádání

Zajímavá je jistě otázka, jakému režimu podléhá jmění, které tvořilo SJM, v době od zániku tohoto majetkového společenství manželů do jeho vypořádání. Otázka je to nanejvýš praktická, neboť nejedná-li se o zvláštní případ postupu podle § 24a zákona o rodině, platí podle ustálené judikatury, že dohoda o vypořádání SJM může být uzavřena až po zániku SJM, protože před jeho zánikem není přesný rozsah SJM znám. Přitom toto mezidobí mezi zánikem SJM a jeho vypořádáním může trvat až tři roky (v případě probíhajícího soudního jednání o vypořádání SJM ještě déle). K danému problému však našťastí existuje bohatá judikatura, ze které vyplývá, že se sice občanský zákoník ani jiný zákon nezmiňují o tom, čím se v době mezi zánikem a vypořádáním společného jmění řídí právní vztahy (mezi /bývalými/ manžely, popř. mezi nimi /jedním z nich/ a třetími osobami) týkající se majetku a závazků, které tvořily jeho předmět; uplatní se proto směrnice obsažená v § 853 obč. zák., která přikazuje užití těch ustanovení občanského zákoníku, která upravují vztahy obsahem i účelem jim nejbližší, tj. předpisů o společném jmění manželů,³⁰ Zvláště pro věřitele je pak velmi praktickým důsledkem tohoto režimu nevypořádaného společného jmění, že k vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů, lze nařídit výkon rozhodnutí i na majetek patřící do zaniklého společného jmění, které v době zahájení řízení o výkon nebylo vypořádáno³¹.

²⁸ V rozhodnutí stojí: „To znamená, že jakmile doba tří let od zániku bezpodílového spoluvlastnictví uplynula, aniž by se účastníci před včas zahájeným řízením o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví právně relevantně na tomto vypořádání dohodli, může být v průběhu tohoto řízení jejich bezpodílové spoluvlastnictví vypořádáno jen rozsudkem soudu nebo usnesením soudu schváleným smírem, který má účinky pravomocného rozsudku (srov. § 99 OSŘ), nikoli však již mimosoudní dohodou účastníků.“ Otázkou ale může být, zdali uzavření takového smíru po uplynutí tříleté lhůty připouští povaha věci a nebyl-li by takový smír v rozporu s právními předpisy (viz § 99 OSŘ). Vycházejí z rozhodnutí NS ale zřejmě ne.

²⁹ „Tříletá lhůta pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví dohodou tedy uplynula ... Za tohoto stavu ... nepřicházelo v úvahu, aby prohlášení vůle žalovaného bylo nahrazeno soudním rozhodnutím. V době, kdy by prohlášení vůle žalované bylo nahrazeno soudním rozhodnutím, by se totiž měla stát perfektní dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků, ačkoli by již uplynula tříletá lhůta podle § 149 odst. 4 ObčZ.“ viz pozn. 25

³⁰ Rozsudek NS ze dne 26.11.2003, sp. zn. 20 Cdo 238/2003, sbírkové číslo Č. 74/2004, a dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 1966, sp. zn. 5 Cz 77/66, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/1967; citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ

³¹ Rozsudek NS ze dne 26.11.2003, sp. zn. 20 Cdo 238/2003

(2.3) Zásady pro vypořádání SJM (§ 149 odst. 1 a 2)

Vypořádáním společného jmění manželů je rozuměno uspořádání majetkových vztahů k jmění, které bylo předmětem SJM v době jeho zániku. Subjekty tohoto vypořádání jsou manželé (např. při zvláštním postupu dle § 24a z. o rodině) resp. zpravidla bývalí manželé (např. při zániku SJM rozvodem), přičemž oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání SJM může být v některých případech zákonem přeneseno na jinou osobu (např. na správce konkursní podstaty), a v případě úmrtí jednoho z manželů, měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, určí podle zásad uvedených v občanském zákoníku soud, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi (srov. § 1751 o.s.ř.).

Zásady platné pro vypořádání společného jmění manželů jsou v občanském zákoníku formulovány poměrně stručně a jelikož se jedná o ustanovení, která nacházejí v soudní praxi časté použití, vztahuje se k nim poměrně bohatá judikatura, která pravidla pro vypořádání dotváří a nejednou pak z těchto pravidel formuluje výjimky, které jsou pak nejednou trošku krkolomné³².

Vůdčí zásadou, kterou je vypořádání společného jmění manželů ovládáno, je zásada, podle které se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné a rovněž se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem. Ustanovení § 149 odst. 2 OZ, ve kterém je tato zásada formulována, je prvním (zároveň i posledním) ustanovením o SJM, ve kterém se setkáváme v souvislosti se společným jměním se slovem „podíly“. Do doby před vypořádáním SJM se totiž jedná o masu jmění, pro kterou platí, že každý z manželů je vlastníkem každé společné věci (věřitelem jde-li o pohledávku), přičemž je omezen stejným vlastnictvím (věřitelstvím) druhého manžela, a žádné podíly k tomuto jmění nejsou vyjádřeny. Také je-li např. vedena exekuce pro pohledávku jednoho z manželů na majetek v SJM, je tato vedena např. na určitou věc jako celek a druhý manžel nemá možnost vyloučit svůj „podíl“ na věci z této exekuce. Pravidlo, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné a že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit

³² např. dle NS 3 Cz 33/92: Nelze vyloučit, že v ojedinělých případech se v zájmu spravedlivého uspořádání vztahů mezi účastníky soudy odchýlí od zásady, že pro vypořádání je rozhodný stav věci v době zániku BSM. Mohlo by se tak stát zejména za situace, jestliže v době mezi zánikem BSM a mezi jeho vypořádáním byla zaviněním účastníků zanedbána nezbytná údržba či pro zachování objektu bezprostředně nutné opravy (zpravidla dokončené stavby), popřípadě jestliže nebylo pokračováno ve stavbě nedokončeného objektu. Jestliže má být v takovém případě přikázána do vlastnictví některého z účastníků stavba v podstatně horším stavu, než tomu bylo v době zániku BSM, lze výjimečně možné pokládat za rozhodný jivý stav věci, než z jakého vychází už ustálená judikatura. citováno podle M. Holub, J. Fiala, J. Bičovský, *Občanský zákoník*, 9. vydání, Linde Praha, a.s., 2002, str. 243

rovným dílem, je sice modifikovatelné následujícími zásadami, je ale třeba (jak to vyplývá z pojetí SJM) pamatovat na to, že podílová rovnost je narušitelná spíše jen ve výjimečných případech (výjimky ze zásady musí být u soudu vždy podloženy dostatečnými důkazy). Lze se také domnívat, že to bude na prvním místě právě porušení této zásady, které by mohlo vést k nepřipustnému dotčení práv věřitelů, jak to má na mysli § 150 odst. 2 OZ. Na druhé straně by ovšem odporovalo smyslu vypořádání mezi bývalými manžely, kdyby společné jmění bylo vypořádáno tím, že se věci, které SJM tvořili, vypořádají tak, že se přiřknou do podílového spoluvlastnictví s rovnými podíly (obdobně pro jiné majetkové hodnoty). Soudy připouští takový způsob vypořádání jen zcela výjimečně: „Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, do něhož náleží také rodinný domek, může být podle okolností konkrétního případu (mj. se zřetelem na vyjádření účastníků) vypořádáno - byť jistě výjimečně - i tím způsobem, že soud přikáže rodinný domek do podílového spoluvlastnictví účastníků.“³³

Proto pravidlem bude ocenění všeho co tvoří SJM s tím, že manželé by se jak na aktivech, tak na pasivech zásadně měli podílet rovným dílem, a hodnotový podíl každého manžela bude naplněn tím, že do jeho výhradního majetku budou přisouzeny či dohodnuty určité majetkové kusy (u dluhů manželů by se dle mého názoru mělo zásadně postupovat tak, že odpovědnost za ně bude rozdělena mezi účastníky rovným dílem, a to zejména z důvodu respektování práv věřitelů, která nesmí být dohodou manželů dotčena³⁴). Protože při rozdělení věcí nebude možné přesně zachovat ceny podílů, vyrovná se rozdíl odpovídající pohledávkou; pohledávku bude mít ten z manželů, který dostal ve věcech menší hodnotu a této pohledávce bude odpovídat dluh druhého³⁵.

Druhou výchozí zásadou při vypořádávání SJM je, že každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Smyslem je vyrovnání majetkových přesunů, ke kterým mezi SJM na jedné straně a výlučným majetkem manžela či výlučným majetkem manželky na druhé straně mohlo dojít. Cílem je „vrácení“ hodnot, které ze SJM mohly uniknout ve prospěch jednoho z manželů „zpět do SJM“ stejně tak jako „vrácení“ hodnot, které z výlučného majetku jednoho z manželů mohly být vynaloženy na

³³ R 76/70

³⁴ K tomu rovněž M. Holub, M. Škárková a kolektiv, *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech tří stupňů v občanském soudním řízení*, 2. vydání, Linde Praha, a. s., 2002, str. 310

³⁵ viz. pozn. 32 str. 311

společný majetek tomuto manželovi, a to v obou případech tak, že se odčerpání těchto hodnot při vypořádání SJM zohlední. K prosazení této zásady slouží i pravidlo o běhu promlčecí lhůty, které říká, že promlčení práv mezi manžely ani nepočíná ani neběží, nejde-li o úroky a opětuující se plnění (§ 114 OZ).

Další pravidla, která mohou modifikovat výchozí zásadu, podle které se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné a rovněž, že se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem, vyjmenovává demonstrativním výčtem § 149 odst. 3 OZ. Při vypořádání se má přihlídnout především (a) k potřebám nezletilých dětí, (b) k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a (c) k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Za další je třeba přihlídnout (d) k dalším obdobně významným skutečnostem. Při určení míry přičinění je přitom třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti, čímž má být především řečeno, že péče o děti a obstarávání společné domácnosti je v zásadě rovnocenné přičinění spočívajícím ve vydělávání prostředků, které potřebám rodinných příslušníků slouží (zvláště v případech kdy jeden manžel pracuje a druhý je tzv. s dětmi doma). Uplatnění těchto kritérií může způsobit, že vypořádací podíl některého z manželů bude menší. „Rozdílná výše podílů manželů při vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví může být vyjádřena nejen procentuálně nebo zlomkem ale i příkázáním určité věci jen jednomu z manželů, aniž by byl ohledně ní zavázán k finančnímu vypořádání (vyrovnání) s druhým manželem“³⁶ Hledisko potřeb nezletilých dětí se v soudní praxi projevuje v rovině kvalitativní, kdy se zkoumá okruh věcí, které slouží potřebám dětí a budou proto spíše přisouzeny tomu manželovi, který má děti v péči. Naproti tomu dvě další hlediska se projeví spíše v rovině kvantitativní, kdy dochází k ovlivnění výše manželova podílu. Přitom tato hlediska povedou ke změně ve výši podílů, jak vyplývá z komentářové literatury i soudních rozhodnutí, v relativně vyhrocených případech (uváděn je alkoholismus, výkon trestu odnětí svobody atd.). Nejvyšší soud tento závěr formuloval takto: „Posuzování výšky podílu manželů na zaniklém BSM podle toho, jak se který z manželů zasloužil o nabytí a udržení majetku získaného za trvání manželství, se v soudním konání uplatní zpravidla v těch případech, kdy jeden z manželů za trvání manželství buď vůbec nepracoval zejména když se vyhýbal poctivé práci, počínal si nezodpovědně vůči rodině, nestaral se o její

³⁶ C 803; citováno podle M. Holub, J. Fiala, J. Bičovský, *Občanský zákoník*, 9. vydání, Linde Praha, a.s., 2002, str. 238

potřeby ... anebo když z jiných důvodů bylo zjištěné, že manžel se o nabytí společných věcí zasloužil v podstatně menší míře.³⁷ Otázkou může být, zdali je možné, aby byl diferencovaně stanoven podíl jednotlivých manželů na majetku na jedné straně (např. 60:40) a na závazcích na straně druhé (např. 50:50). Mantinelem zde budou každopádně dobré mravy a nedotčení práv věřitelů (§ 150 odst. 2 OZ). Výslovný zákaz OZ neobsahuje a tak bych tuto možnost zejména pro vypořádání dohodou ale v odůvodněných případech i soudním rozhodnutím připustil.

K dotvoření pravidel o vypořádání společného jmění přispěla, vedena myšlenkou co nejspravedlivějšího uspořádání daných majetkových vztahů, soudní praxe. Při vypořádání SJM (především vypořádává-li SJM soud - k tomu viz dále) je tedy třeba dbát těchto nejdůležitějších pravidel:

- (a) Zásada oceňování věcí pro účely vypořádání SJM a rozhodný okamžik – „Při stanovení ceny věci pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů se vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů.“³⁸ Z toho dále plyne, že „zhodnocení společné věci účastníky v době po zániku jejich bezpodílového spoluvlastnictví manželů ze zdrojů, jež netvořily toto spoluvlastnictví, nemá vliv na cenu, kterou soud pro účely řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů stanoví.“³⁹
- (b) Zásada redukce pro výši zápočtů zohledňující snížení hodnoty společného majetku, do něhož bylo investováno - ve stanovisku Nejvyššího soudu je tato zásada vyjádřena takto: Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jenom jednomu z manželů, náleží za podmínek uvedených v ustanovení § 143 o. z. rovněž do bezpodílového spoluvlastnictví. Při jeho vypořádání je manžel, z jehož prostředků byl tento náklad vynaložen, oprávněn toliko požadovat, aby mu bylo uhrazeno ze společného majetku to, co takto vynaložil. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její původní hodnota, bylo by třeba k tomu přihlídnout a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, by se nehradily v plné výši, nýbrž jen ve

³⁷ S I (s. 451); citováno podle M. Holub, J. Fiala, J. Bičovský, *Občanský zákoník*, 9. vydání, Linde Praha, a.s., 2002, str. 232

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 2 Cdon 2060/97, Č. 11/2001 Sb. rozh. civ.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 2 Cdon 2060/97, Č. 11/2001 Sb. rozh. civ.

výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci.⁴⁰ Obdobně toto platí i pro jiné investice z výlučného do společného jmění a i pro investice ze SJM na výlučný majetek jednoho z manželů, přičemž ovšem taková redukce není namístě, jestliže na opotřebení věci (a tím snížení její ceny) se některý z manželů nepodílel.^{41 42}

- (c) Ke zvýšení hodnoty společného majetku, do něhož bylo investováno z výlučného majetku jednoho z manželů se naopak nepřihlíží – „Jestliže by v době vypořádání byla hodnota takové věci vyšší než původní hodnota, pak by se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů, nepřihlíželo. Do bezpodílového spoluvlastnictví totiž náleží a oběma manželům je společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z této zvýšené hodnoty by se vycházelo i při stanovení jejich podílů na společném majetku.“⁴³
- (d) Dispozice s jměním, které tvořilo SJM v době od jeho zániku do jeho vypořádání (tzv. mezidobí) je třeba bedlivě zkoumat a rozlišit, o jaké dispozice šlo, zda jsou platné či ne, zejména z hlediska ustanovení § 145 odst. 2 OZ – „Pokud jeden z manželů nakládá s věcí, která byla v bezpodílovém spoluvlastnictví (třebas i po zrušení společné domácnosti nebo po zániku tohoto spoluvlastnictví), způsobem, který je v rozporu s ustanovením § 145 odst. 2 o. z., soudy správně vycházejí z toho, že je při vypořádání nutno i takovou věc do bezpodílového spoluvlastnictví zařadit, neboť v tomto spoluvlastnictví zůstává. Pokud ovšem šlo o dispozici platnou (např. věc byla převedena (darována, prodána apod.) na jiného se souhlasem obou manželů), nelze již tuto věc do bezpodílového spoluvlastnictví zařazovat. Podle povahy právního úkonu by bylo možno do bezpodílového spoluvlastnictví zahrnout jen peněžitou částku nebo jinou věc za původní věc získanou.“⁴⁴
- (e) Cena jednotlivých majetkových hodnot [vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku SJM – ad a)] se určuje zásadně jako cena obvyklá (tržní).
Judikatura v této oblasti prodělala určitý vývoj (zvláště ve vztahu k ceně členského podílu

⁴⁰ R 42/72

⁴¹ K tomu srov. M. Holub, M. Škárková a kolektiv, *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech tří stupňů v občanském soudním řízení*, 2. vydání, Linde Praha, a. s, 2002, str. 310-311, bod 13

⁴² rovněž R 43/74: „I když se to, co každý z manželů vynaložil ze svého na společný majetek v bezpodílovém spoluvlastnictví, uhrazuje zásadně ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci za trvání bezpodílového spoluvlastnictví, lze přihlížet i k tomu, zda v konkrétním případě manžel, který náklad vynaložil, nebyl v užívání společné věci podstatně omezen a zda ke snížení hodnoty věci opotřebením nedošlo zcela převážně užíváním věci druhým z manželů.“

⁴³ R 42/72

⁴⁴ R 42/72

v bytovém družstvu), ale domnívám se, že v současné době pro účely vypořádání SJM se bude vycházet z jiných typů cen (např. nákladová, administrativní) jen v mízném počtu případů. Rozhodující bude tedy cena obvyklá, tj. v podstatě cena obecná neboli cena dosahovaná v daném místě a čase za obdobný předmět prodeje. „V řízení o vypořádání BSM - bývalých společných nájemců družstevního bytu a společných členů bytového družstva, jehož předmětem je vypořádání hodnoty členských práv a povinností spojených s užíváním tohoto bytu nelze vycházet ze zůstatkové hodnoty členského podílu ani z hodnoty vypořádacího podílu (§ 233 odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb. ve znění před novelou provedenou zákona č. 137/1999 Sb. - Obchodního zákoníku). Jde o majetková práva, jejichž cena se pro účely uvedeného řízení stanoví cenou za převod těchto členských práv a povinností, kterou by bylo možno za převod těchto členských práv a povinností v rozhodné době a místě dosáhnout.“⁴⁵

- (f) Při vypořádání SJM se některé pohyby majetku mezi SJM a výlučnými majetky nezohledňují. „Při vypořádání BSM nelze se domáhat náhrady toho, co bylo vynaloženo na pořízení věcí, které slouží běžné osobní spotřebě jednoho z manželů nebo k úhradě jeho běžných povinností, které vyplývají ze zákona, jako např. plnění vyživovací povinnosti dětem nebo rodičům.“ Důležitou povinností, která v této souvislosti ze zákona vyplývá je povinnost stanovená v § 19 zák. o rodině; oba manželé jsou povinni pečovat o uspokojování potřeb rodiny podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. K tomu lze uvést následující případ posouzení nákladů, které si vyžádal doprovod dítěte účastníků v souvislosti s jeho léčebným pobytem u moře. Z výpovědí účastníků totiž vyplynulo, že šlo o tříleté dítě, které nepochybně doprovod potřebovalo, přičemž šlo o léčebný pobyt na doporučení lékaře; navrhovatel o tom věděl, s pobytem dítěte u moře souhlasil a byl ochoten poskytnout na náklady s tím spojené i určitou částku. Za těchto okolností není pochyb o tom, že doprovod některého z rodičů byl nezbytný a že šlo v podstatě o povinnost vyplývající z péče o nezletilého. Proto se odpůrkyně právem domáhala, aby částka vynaložená na náklady její cesty a pobyt s dítětem u moře, byla posuzována jako náklady vynaložené na potřeby rodiny. Proto také náklady, které si vyžádal doprovod tříletého dítěte s jeho léčebným pobytem u moře, je třeba posuzovat

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2000, sp. zn. 22 Co 717/99, uveřejněný v časopise Právní rozhledy č. 11/2000, dále např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.2.2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99, C 259, rovněž M. Knappová, J. Švestka a kol., *Občanské právo hmotné. Sv. I.*, 3. vydání, Praha: ASPI 2002 str. 349

jako náklady vynaložené na potřeby rodiny.⁴⁶ Podobně se nenahrazuje protihodnota těch předmětů, které slouží svou povahou osobní potřebě (např. ošacení nebo jiné předměty obvyklé a přiměřené osobní potřeby).

Z dikce § 149 odst. 2 věta 2 OZ - každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek – se dovozuje, že investice z výlučného majetku manžela do SJM budou soudem zohledněny jen na jeho návrh, naopak k transferům majetku uniklému ze SJM do majetku výlučného má soud přihlídnout i bez návrhu.

(2.4) Příklad uplatnění zásad pro vypořádání SJM (§ 149 odst. 1 a 2)

Řekněme, že společné jmění manželů k okamžiku zániku SJM bylo tvořeno majetkem dle § 143 odst. 1 písm. a) OZ (tzn. věci, pohledávky, jiná práva a jiné hodnoty ocenitelné penězi) v hodnotě 2.400.000,- Kč a závazky ve smyslu § 143 odst. 1 písm. b) OZ ve výši 300.000,- Kč. Protože nebyly dány žádné významné skutečnosti (§ 149 odst. 3), které by ovlivnily výchozí zásadu rovnosti podílů obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění a na tom, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem, vychází se z toho, že se manželé k těmto hodnotám vypořádají rovným dílem (50:50). Manžel A přitom za trvání manželství vynaložil ze svého výlučného majetku na majetek v SJM 600.000,- Kč (k redukci ceny věci na kterou byly prostředky manžela A nedošlo). Manžel B vyčerpal ze společných prostředků na svůj výlučný majetek částku 400.000,- Kč (k redukci ceny věci na kterou byly prostředky manžela B rovněž nedošlo).

Platí tedy, že manžel A je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno 600.000,- Kč, které ze svého vynaložil na společný majetek, a manžel B je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek, tj. 400.000,- Kč.

Manželovi A tedy z 2.400.000,- Kč bude urazeno 600.000,- Kč, zbývá 1.800.000,- Kč. K těm přičtem to, co druhý manžel odčerpal ($1.800.000 + 400.000 = 2.200.000$ Kč). To je majetek (aktiva), který by v SJM byl, kdyby nebylo transferů do/z výlučných majetků. Výsledek vydělíme dvěma ($2.200.000/2 = 1.100.000$ Kč), čímž získáme díl, který by každému z manželů patřil, nebýt toho, že manžel B již na svůj díl 400.000,- Kč odčerpal. Proto musíme tuto sumu z jeho vypořádacího podílu odečíst ($1.100.000 - 400.000 = 700.000$ Kč). Manžel A získá

⁴⁶ Sborník NS IV, str. 498, 2 Cz 3/70, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

1.100.000,- Kč, ke kterým se přičte 600.000,- Kč, které ze svého vynaložil na společný majetek, tj. $1.100.000 + 600.000 = 1.700.000,-\text{Kč}$.⁴⁷

Pasiva se mezi manželi rozdělí rovným dílem (50:50), tj. každý bude odpovídat za zaplacení 150.000,- Kč.

Manželovy A tedy náleží majetek ze SJM v hodnotě 1.700.000,-Kč a závazek(ky) ve výši 150.000,- Kč.

Manželovy B tedy náleží majetek ze SJM v hodnotě 700.000,- Kč a závazek(ky) ve výši 150.000,- Kč.

K stejnému výsledku lze dospět i jiným matematickým postupem.

Pokud při rozdělení věcí nebude možné přesně zachovat ceny podílů, vyrovná se rozdíl odpovídající pohledávkou, kterou bude mít ten z manželů, který dostal ve věcech menší hodnotu a této pohledávce bude odpovídat dluh druhého.

(2.5) Otázka závaznosti zásad pro vypořádání SJM (§ 149 odst. 1 a 2)

Výše uvedené zásady, tak jak jsou uvedeny v občanském zákoníku, případně jak byly dotvořeny judikaturou soudů, jsou v každém případě závazné pro soud, který na návrh jednoho či obou manželů o vypořádání společného jmění bude rozhodovat.

Dále je možné podotknout, že pro tzv. třetí způsob vypořádání SJM, kterým je myšleno uplatnění nevyvratitelné zákonné domněnky podle § 150 odst. 4 OZ, se zmíněné závady neuplatní a k vypořádání dochází za použití jiných kritérií (k tomu srovnej § 150 odst. 4 OZ a viz shora).

Je ale možné položit otázku, která má jistě velký praktický význam, ale jejíž zodpovězení není zcela jednoznačné a do jisté míry tak zůstává otevřená, totiž zdali jsou dané zásady závazné (resp. do jaké míry) také pro manžele, kteří se své zaniklé SJM budou chtít vypořádat dohodou. Prakticky veškerá literatura touto problematikou se zabývající vychází z toho, že při vypořádání provedeném dohodou manželů se od zákonných zásad lze odchýlit.⁴⁸ Starší judikatura však

⁴⁷ K technice výpočtu ohledně tzv. vnosu viz. např. R 57/70: „Okresní soud měl postupovat tak, že by celkovou hodnotu majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví (37 938 Kčs) snížil o 3 000 Kčs, tj. o částku, kterou měla odpůrkyně vynaložit na tento majetek ze svého; z toho měl návrhvatel dostat majetek v hodnotě odpovídající polovině této částky, tj. v hodnotě 17 469 Kčs, a odpůrkyně která částku 3 000 Kčs vynaložila ze svého majetku v hodnotě o 3 000 Kčs vyšší, tj. v hodnotě 20 469Kčs“ a dále např. R 27/79: „Ustanoveniu § 150 O.z. (dnes § 149 OZ) zodpovedá taký postup, pri ktorom sa do hodnoty majetku v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov, ktorá sa vypořiadavá, zahrnie aj to, čo má každý z bezpodielových spoluvlastníkov nahradiť do tohto majetku, ak šlo o sumu vynaloženú na jeho individuálny majetok.“

⁴⁸ Např. M. Knappová, J. Švestka a kol., *Občanské právo hmotné. Sv. I.*, 3. vydání, Praha: ASPI 2002, str. 346

vycházela z toho, že hlediska daná v ustanovení § 150 o. z. (nyní § 149 odst. 2 a 3) pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví platí jak pro řízení před soudem, tak i pro mimosoudní jednání mezi manžely⁴⁹. V pozdější judikatuře je zachyceno: „Podle uvedeného ustanovení se postupuje při vypořádání BSM soudem i dohodou účastníků; pokud je BSM vypořádáno dohodou, uplatní se při jejím uzavírání dispozitivní volnost účastníků občanskoprávních vztahů. Proto dohoda o vypořádání BSM, kterou jeden z účastníků nabude podstatně menší podíl, případně se mu nedostane ničeho, není neplatná pro rozpor s § 150 ObčZ (nyní § 149 odst. 2 a 3)“⁵⁰. V současnosti je tak možno vycházet z toho, že manželé nemusí v dohodě, kterou vypořádávají SJM, respektovat hlediska uvedená v § 149, nýbrž se mohou od nich odchýlit.⁵¹ Jisté je ale třeba respektovat obecná ustanovení (§ 37 OZ - právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný; právní úkon, jehož předmětem je plnění nemožné, je rovněž neplatný) a zejména § 39, dle kterého neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům. Právě v rozporu s tímto ustanovením by zřejmě byla např. smlouva vycházející a priori z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do SJM nejsou stejné z důvodů, které by bylo lze pokládat za diskriminační. Manželé ve svých volních projevech tedy nejsou zcela volní a dle mého názoru by měli zásadně vycházet ze zákonných zásad, které mohou vyloučit, je-li pro to dán věcný důvod, který odpovídá hledisku dobrých mravů (tj. není s nimi v rozporu).

Dále je při uzavírání dohody o vypořádání SJM ctít práva třetích osob. Porušení těchto práv bude bezesporu vadou právního úkonu a za jistých okolností může dojít i k spáchání trestného činu (viz dále).

(2.6) Dohoda o vypořádání SJM a věřitelé

Práva třetích osob jsou také mantinelem pro dispozitivní volnost při uzavírání dohody o vypořádání SJM. Občanský zákoník práva třetích osob chrání výslovně v ustanovení § 150 odst. 2 OZ, kde je stanoveno, že práva věřitelů nesmí být dohodou manželů dotčena. Komentář⁵² k tomuto ustanovení uvádí, že „zákon proklamuje zákaz zásahu do práv věřitelů. ... Problém

⁴⁹ R 70/65

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2000, sp. zn. 22 Cdo 726/99, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

⁵¹ srov. J. Dvořák, *Majetkové společenství manželů*, Praha: ASPI Publishing 2004, str. 231

⁵² Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 8. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 429

ovšem je, zda jsou věřitelé dostatečně chráněni proklamativním zněním § 150 odst. 2. Bude věcí soudní praxe, zda v případě práv věřitelů, která byla dohodami manželů dotčena, vyvodí neúčinnost těchto dohod, anebo v jaké míře.“ Výchozí tezí pro řešení musí být zásada, dle které dohoda mezi manžely je právní úkon inter partes (nepůsobí tedy erga omnes, tzn. nemění právní postavení třetích osob). Na druhé straně jsou ale v rozsudcích či dohodách o vypořádání SJM věci přikazovány do výlučného vlastnictví toho kterého z manželů (obdobně práva a pohledávky jsou někdy přiřknuty jen jednomu manželovi). Zejména toto pak působí praktické potíže. Pro věřitele ale nemůže být zavazující, je-li např. v dohodě stanoveno, že za dluh vůči němu, který tvořil SJM, odpovídá jen jeden z manželů nebo že veškerý majetek, ze kterého by bylo možno se uspokojit, je ve výlučném vlastnictví jen jednoho manžela. Naopak je třeba připustit, aby se splnění dluhu takto převzatého jen jedním manželem bylo možno domáhat i na manžela druhém a stejně tak bylo možné postihnout ten majetek, který by byl z pohledu věřitele postižitelný, nebýt takové dohody o vypořádání SJM. Pro manžele je ale dohoda či rozhodnutí závazné, a proto je možné, aby se ten z nich, který musel věřiteli plnit, ač dle dohody/rozhodnutí k tomu byl povinen ten druhý, na tomto druhém domáhal náhrady toho, co sám plnil. Judikaturou bylo k této problematice řečeno toto: (a) „Vypořádání pohledávek a dluhů, které vznikly za trvání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, prováděné při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, se týká pouze vztahu mezi manžely a nezasahuje nijak do práv a povinností třetích osob, které nejsou účastníky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů... jimž také zůstávají nedotčena všechna jejich práva i námitky včetně námitky promlčení.“⁵³ (b) Taková dohoda (ohledně vypořádání zaniklého SJM) založila práva a povinnosti na ní zúčastněných bezpodílových spoluvlastníků a každý z účastníků dohody může vůči druhému, který ji nerespektuje, uplatňovat práva u soudu.⁵⁴ (c) Ak mali spoločnú pôžičku manželia, ktorí sa rozviedli a o ich spoločnom majetku platí to, čo je stanovené v § 149 ods. 4 O.z. , potom sa ten z bývalých manželov, ktorý zaplatil celý dlh z tejto pôžičky (alebo viac ako polovicu) môže žalobou na súde domáhať, aby mu druhý z bývalých manželov nahradil, čo mal na tento dlh platiť podľa rovnakého podielu ich obidvoch na tomto dlhu.⁵⁵

⁵³ Stanovisko NS uveřejněné se Sborníku NS IV (s. 502), 2 Cz 1/70, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 1998, sp. zn. 22 Cod 1622/98, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

⁵⁵ R 22/91

To, že manželé musí práva věřitelů respektovat a jejich smluvní volnost při uzavírání dohody o vypořádání SJM není neomezená podtrhuje nedávné rozhodnutí NS, které připouští existenci trestní odpovědnosti založenou v jednání spočívajícím v uzavření takové dohody o vypořádání SJM, která má věřitele poškodit. Při vypořádání společného jmění manželů, z nichž jeden je dlužníkem třetí osoby, musí být zachována rovnováha mezi zájmy druhého manžela a právy věřitelů, která podle § 150 odst. 2 občanského zákoníku nesmí být dohodou manželů dotčena. Pokud je tato rovnováha podstatným způsobem narušena takovou dohodou o vypořádání společného jmění manželů, která nápadně, jednostranně a z hlediska zásad stanovených v § 149 odst. 2, 3 občanského zákoníku neodůvodněně znevýhodní toho z manželů, který je dlužníkem třetí osoby, budou tím naplněny znaky trestného činu poškozování věřitele podle § 256 odst. 1 písm. a) tr. zák.⁵⁶ Zde je pak nepochybné, že dohoda, kterou by z hlediska trestního práva byl spáchán trestný čin, nemůže být z občanskoprávního hlediska platná.

Věřitelé dle mého názoru při vymáhání svých pohledávek mohou do značné míry postupovat nehledě na dohodu o vypořádání SJM, což vyplývá z toho, že na této dohodě nejsou účastni a nejsou jí tedy vázáni (tento závěr se obdobně uplatní, je-li SJM vypořádáno soudem). V každém případě pak mohou tuto dohodu napadat pro její vadnost, zejména pro rozpor s obecnými ustanoveními občanského zákona, ale i pro rozpor s ustanoveními jiných zákonů. Tato vadnost způsobí dle okolností případu neplatnost či neúčinnost dohody. V úvahu přichází zejména použití ustanovení o odporovatelnosti právních úkonů (§ 42a OZ), o neplatnosti právních úkonů § 39 OZ i příp. dovolání se samotného ustanovení § 150 odst. 2 OZ. Manželům, příp. dalším osobám sepisujícím dohodu o vypořádání SJM bych doporučil, aby vycházely ze zásad § 150 odst. 2 a 3 OZ, neboť jejich dodržení by zásadně mělo být zárukou toho, že práva věřitelů nebudou dohodou nepřipustně dotčena (jak to zakazuje § 150 odst. 2 OZ) a přinejmenším v tomto ohledu se pak ubrání případným poukazům třetích osob na údajné vady dohody.

(2.7) Způsob (forma) vypořádání SJM (§ 150 OZ)

Ustanovení § 150 OZ stanoví určitou posloupnost způsobů, jakými k vypořádání SJM může dojít. Tyto způsoby vypořádání naleznou uplatnění tehdy, dojde-li k zániku SJM za života manželů; je-li důvodem zániku SJM smrt jednoho z nich, postupuje se dle § 175l o. s. ř. (k tomu

⁵⁶ Rozsudek NS ze dne 13.3.2003, sp. zn. 7 Tdo 271/2003, sbírkové číslo 56/2003 Sb. rozh. tr., citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ

stručně viz. výše⁵⁷). Způsoby vypořádání jsou tedy tři: (a) dohodou (b) soudním rozhodnutím (c) uplatněním nevyvratitelné právní domněnky. Bezesporu zákonem preferovaným a obecně nejdoporučovanějším způsobem vypořádání SJM je dohoda manželů; nelze-li jí dosáhnout, je na manželích, podají-li návrh na vypořádání jejich SJM k soudu či nechají prostor pro uplatnění nevyvratitelné právní domněnky. Tyto způsoby již byli do značné míry, zejména jde-li o obsahovou stránku, popsány výše. K některým dalším aspektům je ale třeba dodat:

Ad a) Dohoda o vypořádání společného jmění manželů musí mít písemnou formu. Jestliže do společného jmění manželů náleží též nemovitost, nabývá dohoda účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Sankcí za nedodržení písemné formy je absolutní neplatnost. Na rozdíl od jiných dohod mezi manželi (§§ 143a, 147) však není požadována smlouva uzavřená formou notářského zápisu.

„Dohoda o vypořádání BSM se může týkat jen zaniklého BSM. Nelze uzavřít platnou dohodu před zánikem BSM (např. před rozvodem).“⁵⁸ Změna nastala v souvislosti s novelizací zákona o rodině (zákonem č. 91/1998 Sb.) kdy do zákona bylo vloženo ustanovení § 24a. Dle něho soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede⁵⁹, jsou-li předloženy mj. písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, čímž se myslí právě dohoda o vypořádání SJM. Dohoda je z hlediska formálního charakterizována písemnou formou a úředně ověřenými podpisy účastníků, dále by z ní měla být patrná odkládací podmínka, tedy platnost úpravy pro dobu po rozvodu manželství. „Zákon o rodině ustanovením § 24a upravuje rozvod manželství způsobem sledujícím nekonfliktní uspořádání rozhodujících vzájemných vztahů mezi manžely po rozvodu. V oblasti vztahů majetkových požaduje (a tedy dovoluje) jejich smluvní uspořádání ještě před rozvodem manželství a připouští vypořádání i jiného majetku než ve společném jmění ... na rozdíl od vypořádání zaniklého společného jmění manželů předpokládá její uzavření před rozvodem, manželům dovoluje, aby v jejím rámci upravili do budoucna vzájemné majetkové vztahy ... Ve vztahu k předložení smlouvě se soud omezí na její konstatování, aniž by posuzoval

⁵⁷ rovněž srov. M. Holub, M. Škárová a kolektiv, *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech tří stupňů v občanském soudním řízení*, 2. vydání, Linde Praha, a. s, 2002, str. 314 a násl.

⁵⁸ R 42/72 (s. 131, odst 1)

⁵⁹ za splnění dalších předpokladů - rozvrat manželství; prokázání rozvratu nahrazuje právní domněnka o jeho existenci, jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a druhý manžel se k návrhu na rozvod připojí

její věcnou správnost. Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů, jíž zákon o rodině v § 24a odst. 1 vedle dalších podmiňuje rozvod dohodou manželů bez zjišťování příčin rozvratu, platí pouze v případech rozvodu, o kterém bylo rozhodnuto podle § 24a ZOR, neboť jen ve spojení s tímto způsobem rozvodu založeném na dohodě manželů je zákonem dovolena.⁶⁰

Dlouhou dobu (a s rozdílnými výsledky) se kladly otázky (a) zda se vypořádání SJM dohodou musí týkat veškerého majetku který do SJM (či BSM) náležel a (b) zda je možné SJM vypořádat kombinací výše uvedených způsobů. Za současného stavu je třeba na první otázku odpovědět záporně, na druhou kladně. Nejvyšší soud konstatoval, že po účinnosti zák. č. 131/1982 Sb., kterým se měnil a doplňoval občanský zákoník a upravovaly některé další majetkové vztahy, bylo možné ohledně vypořádaného zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví manželů uzavřít platně i takovou dohodu, která nevypořádávala všechny hodnoty do tohoto spoluvlastnictví náležející, ale jen jejich část.^{61 62} Jestliže je tedy dílčí vypořádání SJM možné, je dále možné, v případě, že nenastoupila zákonná domněnka vypořádání uplynutím tříleté lhůty, uvedené v ustanovení § 149 odst. 4 ObčZ, aby soud provedl následné dílčí vypořádání v návaznosti na předcházející vypořádání dohodou, a to tak, aby celkové vypořádání BSM odpovídalo hlediskům ustanovení § 150 ObčZ.⁶³ Při konečném vypořádání BSM (rozuměj SJM), jímž má být vypořádání uzavřeno, nepřichází v úvahu přezkoumání správnosti ustanovení platné dohody o rozdělení části společného majetku či ustanovení o vyrovnání podílů v rámci tohoto dílčího vypořádání. Předchozí platnou dohodou již vypořádané hodnoty nelze znovu vypořádat.⁶⁴

V rámci dohody o vypořádání SJM mohou manželé vypořádat i další jim společné hodnoty (např. ty, jež byly v jejich spoluvlastnictví), návrh v tomto smyslu mohou učinit i při vypořádání SJM soudem.⁶⁵ V rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů nelze

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.6.2001, sp. zn. 30 Cod 257/2001, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.11.1998, sp. zn. 22 Cod 1622/9801, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

⁶² tím bylo překonáno např. R 42/72, kde bylo řečeno, že je nutno vyvodit, že vypořádání dohodou manželů se musí týkat všeho majetku, který ve smyslu ustanovení § 143 o. z. do jejich bezpodílového spoluvlastnictví náležel a který jako společný existoval v době zániku tohoto spoluvlastnictví.

⁶³ K tomu rozsudek NS ze dne 28. září 1989, sp. zn. 3 Cz 45/89 a Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.11.1998, sp. zn. 22 Cod 1622/9801

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.11.1998, sp. zn. 22 Cod 1622/9801

⁶⁵ k tomu srov. R 42/72: Ani ustanovení § 149 o. z. ani jiné zákonné ustanovení nebrání manželům, aby v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví vypořádali i ta majetková práva a vztahy (zejména společné pohledávky a dluhy), které sice do tohoto spoluvlastnictví nenáležejí, které však vznikly v souvislosti s jejich hospodářským a

ovšem vypořádávat majetkové vztahy, které se sice týkají manželů, které však nevznikly v souvislosti s jejich bezpodílovým spoluvlastnictvím, pokud je účastníci sami neučinili předmětem řízení.⁶⁶

Ad b) O zásadách, ze kterých soud při vypořádání vychází, již bylo zevrubně pojednáno výše. K tomu lze ještě učinit několik poznámek pokud jde o řízení, ve kterém se SJM vypořádává, a pokud jde o požadavky na rozsudek, kterým se SJM vypořádává.

Jestliže se neprovede vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví dohodou, provede je soud na návrh některého z manželů (§ 150 odst. 3 OZ). Vzhledem k tomu, že se jedná o případ, kdy ze zákona vyplývá určité uspořádání vztahů mezi účastníky, není soud vázán jejich návrhy. Jde o tzv. iudicium duplex, při kterém soud může rozhodnout jinak než je navrhováno. Bude ale jistě vhodné k návrhům účastníků přihlídnout, aby vypořádání bylo provedeno pokud možno co nejúčelněji.

Rozhodnutí, kterým se SJM vypořádává je konstitutivní povahy.

Na obsah rozsudku, kterým se SJM vypořádává, klade Nejvyšší soud následující požadavky: Rozsudek vydaný v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví musí být náležitě odůvodněn nejen ve vztahu k závěrům o kvalitativním obsahu vypořádání, tedy o tom, které věci z bezpodílového spoluvlastnictví připadnou tomu kterému z bývalých manželů, ale i z hlediska určení podílů a jejich případného vyrovnání. Z odůvodnění rozsudku soudu musí být jednoznačně zřejmé, jak soud dospěl k závěru o výši částky, kterou je jeden z účastníků povinen zaplatit druhému účastníku na vypořádání podílu. Proto výpočet musí být natolik přehledný, aby umožňoval posouzení jeho správnosti.⁶⁷

spotřebním společenstvím. Pokud ovšem tak neučiní a omezí se jen na vypořádání majetku, který tvoří bezpodílové spoluvlastnictví, nelze z toho vyvozovat neplatnost takové dohody a nemožnost případného pozdějšího uplatnění těchto majetkových práv.

⁶⁶ R 42/72, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2003, sp. zn. 30 Cdo 483/2002

(3) Vypořádání SJM v konkursu

Pro konkursní řízení má ze dvou výše jmenovaných typových případů vypořádání společného jmění manželů [viz ad (2)] význam zásadně toliko případ první, tj. případ, kdy dochází k zániku společného jmění manželů, když případ druhý, tj. analogické použití zásad pro vypořádání SJM při zániku společného jmění manželů na případy změn rozsahu SJM, nebude mít v konkursu v zásadě praktické využití [jedna ojedinělá výjimka nastává, nebylo-li do prohlášení konkursu vypořádáno již předtím smlouvou nebo soudem zúžené společné jmění úpadce a jeho manžela (zde ale nesmí jít o neplatné smlouvy – viz bod 3.2)].

Konkursní řízení je zvláštním procesem, ve kterém je řešena určitá krajní situace, kterou je úpadek dlužníka. Řešení takovéto mezní situace vyžaduje přijetí řady zvláštních opatření. Zákon o konkursu a vyrovnání předvídá řadu účinků, které jsou s prohlášením konkursu (případně už podáním návrhu na prohlášení konkursu) spojeny. Tyto mají řadu (často velmi nepříznivých) důsledků pro úpadce i další osoby. Pravidla obsažená v zákoně o konkursu a vyrovnání často představují výraznou odchylku od „klasického“ režimu upraveného v jiných zákonech – navozují výjimečný stav.

Také z hlediska občanského zákoníku je konkursní zákon speciální úpravou s řadou hmotněprávních důsledků. *Lex specialis* je konkursní zákon tedy rovněž i z pohledu společného jmění manželů. To ale rovněž znamená, že při nedostatku úpravy zvláštní se uplatní úprava obecná, což se týká např. právě vypořádání SJM.

Výčet ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání, které mají bezprostřední význam pro společné jmění manželů (resp. ve kterých se o SJM výslovně hovoří) po prohlášení konkursu na majetek manžela je následující: §§ 14 odst. 1 písm k) a l) a §§ 26-26b ZKV.⁶⁸

(3.1) Účinky prohlášení konkursu a SJM

Prohlášení konkursu má (mj.) ten účinek, že zaniká společné jmění úpadce a jeho manžela, přičemž ta jeho část, s níž úpadce podnikal, spadá vždy do podstaty; byl-li vznik společného jmění úpadce a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství.

⁶⁸ V zákoně jsou pak další ustanovení týkající se SJM a vyrovnání. Tato tematika však není předmětem této diplomové práce.

Prvním závažným účinkem prohlášení konkursu na majetek manžela-úpadce tedy je, že SJM zaniká za života manželů a za trvání manželství, což je případ z pohledu občanského zákoníku výjimečný. SJM úpadce a jeho manžela zaniká vyvěšením usnesení o prohlášení konkursu na úřední desce konkursního soudu (samozřejmě tehdy, jestliže v tento okamžik existovalo). Jak občanský zákoník, tak konkursní zákon vychází z toho, že zanikne-li společné jmění manželů, je třeba provést jeho vypořádání. Obdobně toto platí, byl-li vznik společného jmění úpadce a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství. I zde je třeba „v jeden okamžik vzniklé a zároveň zaniklé společné jmění manželů (pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti)“ vypořádat (srovnej § 142a odst. 2 OZ).

Druhý účinek spočívá v přechodu oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání SJM či podat k soudu návrh na vypořádání zaniklého SJM, příp. být subjektem již probíhajícího řízení o vypořádání SJM. § 26a ZKV výslovně stanoví, že dnem prohlášení konkursu přechází z úpadce na správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela nebo, neprovede-li se vypořádání dohodou, navrhnout vypořádání u soudu. Dohody o vypořádání společného jmění uzavřené úpadcem po prohlášení konkursu jsou neplatné. § 26 odst. 2 pak říká, že probíhá-li řízení o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela, stává se správce dnem prohlášení konkursu účastníkem tohoto řízení místo úpadce.

Třetí odchylkou od obecného režimu dle občanského zákoníku je modifikace zásad, ze kterých se při vypořádání SJM vychází. Zpočátku bylo živě diskutováno, jedná-li se o modifikaci, či zda zásady pro vypořádání SJM v konkursu vůbec neplatí.⁶⁹ Zákon o konkursu a vyrovnání stanoví, že ta část zaniklého společného jmění úpadce a jeho manžela, s níž úpadce podnikal, spadá vždy do podstaty. V mezidobí se vyjasnilo, že „příslušná ustanovení občanského zákoníku jsou ve věci ... použitelná (včetně zásad, podle nichž má být bezpodílové spoluvlastnictví vypořádáno). Platí tedy, že podle § 150 o. z. se při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se

⁶⁹ k tomu např. J. Růžek, *Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů v konkurzním řízení*, Bulletin advokacie č. 1/1999, str. 14 a násl.

přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.⁷⁰ Nejvyšší soud dodává, že ustanovení občanského zákoníku o zániku a vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů jsou k citovaným ustanovením zákona o konkursu a vyrovnání v poměru obecného ke zvláštnímu a dále, že účel zákona o konkursu a vyrovnání, jímž je uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku (srov. § 1 odst. 1 zákona), a cíl konkursu – to jest dosažení poměrného uspokojení věřitelů z dlužníkovy majetku (srov. § 2 odst. 3 zákona), se tu prosazuje omezením smluvní volnosti účastníků řízení (nemožností správce a druhého z manželů vypořádat bezpodílové spoluvlastnictví mimosoudně) a omezením způsobu vypořádání ohledně majetku, se kterým úpadce podnikal. Zejména obsah ustanovení § 14 odst. 1 písm. k) zákona výrazně modifikuje zásady, na nichž takové vypořádání – podle § 150 o. z. – obecně spočívá. Tím je jasně řečeno, že obecné zásady vypořádání SJM mají v konkursu své místo; avšak v modifikované podobě. Ta část zaniklého společného jmění úpadce a jeho manžela, s níž úpadce podnikal, spadá vždy do podstaty. To znamená, že majetek, s nímž úpadce podnikal, bude při vypořádání přiznán výlučně jemu. „Manžel úpadce je ustanovením § 14 odst. 1 písm. k) zákona zbaven možnosti prosadit u majetku, se kterým úpadce podnikal, vypořádání jeho příkázáním do svého výlučného vlastnictví.“⁷¹ I nadále se však vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné (obdobně to platí pro závazky). Chybné tedy byly názory prosazující, aby část zaniklého společného jmění úpadce a jeho manžela, s níž úpadce podnikal, spadla vždy do podstaty a zbylá část SJM byla vypořádána dle zásad OZ⁷². Tím však všechny pochybnosti nebyly ještě odstraněny, neboť nadále se názory různily, pokud jde o postup vypořádání SJM v konkursu. Ten by za současného stavu měl být takový, že správce konkursní podstaty zapíše po prohlášení konkursu do konkursní podstaty veškerý majetek, který tvořil SJM. Konkurs se totiž zásadně týká majetku, který patřil dlužníkovi v den prohlášení konkursu a kterého nabyl za konkursu. Přitom každý z manželů je vlastníkem každé společné věci (věřitelem

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.6.1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98, sbírkové číslo 20/2000, citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ

⁷¹ viz. tamtéž

⁷² k tomu též J. Růžek, *Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů v konkurzním řízení*, Bulletin advokacie č. 1/1999, str. 14 a násl.

jde-li o pohledávku), přičemž je omezen stejným vlastnictvím (věřitelstvím) druhého manžela.⁷³ Správce konkursní podstaty však zapíše do konkursní podstaty veškerý majetek, který tvořil SJM (s výjimkou majetku, který do konkursní podstaty dle § 6 ZKV nepatří⁷⁴) s poznámkou (§ 19 ZKV - jsou-li pochybnosti, zda věc, právo nebo jiná majetková hodnota náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou ... o důvodech, které zpochybňují zařazení věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty do soupisu), že se jedná o zaniklé SJM, které teprve bude vypořádáno. Na výsledku vypořádání SJM bude záviset, které jmění zůstane výlučně manželovi úpadce, a které zůstane v konkursní podstatě. Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu tak má přímý vliv na vymezení konkursní podstaty.⁷⁵ Až vypořádáním bude rozsah konkursní podstaty konečným způsobem vymezen a bude možné hodnoty případně úpadci, resp. konkursní podstatě zpeněžit. Do té doby správce konkursní podstaty právo zpeněžit hodnoty, ani s nimi jinak nakládat, nemá, nejde-li o případ, kdy tím odvrací hrozící škodu na majetku, jak má na mysli § 19 odst. 3 ZKV. Jakmile je tedy zaniklé SJM vypořádáno, správce učiní u příslušných položek soupisu konkursní podstaty poznámku o výsledku řízení o vypořádání SJM – ze soupisu vyřadí hodnoty případně manželovi úpadce a odstraní poznámku zpochybňující zařazení věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot do soupisu u těch hodnot, které připadly úpadci. Přitom po tomto vypořádání již další žaloby ze strany manžela úpadce o vyloučení věci z konkursní podstaty nejsou zapotřebí. Tento postup je v souladu s interpretací provedenou Nejvyšším soudem, který upřednostnil tento relativně méně komplikovaný postup, a odklonil se tak od složitějších konstrukcí, navrhovaných některými jinými autory.⁷⁶ Nejvyšší soud vyvodil: „Řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví je tu zvláštním druhem sporu vyvolaného konkursem (incidenčního sporu), kterým se vymezuje rozsah majetku konkursní podstaty a který v případě, že důvodem zařazení věci do soupisu byla jen okolnost, že nedošlo k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví úpadce, nahrazuje spor o vyloučení věci z konkursní podstaty. Žaloba o vyloučení věci z konkursní podstaty vycházející z toho, že soud věc v rámci vypořádání již přikázal do výlučného vlastnictví manžela úpadce,

⁷³ M. Knappová, J. Švestka a kol., *Občanské právo hmotné. Sv. I.*, 3. vydání, Praha: ASPI 2002, str. 335

⁷⁴ tj. majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí; majetek sloužící podnikatelské činnosti z podstaty vyloučen není

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.6.1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98, sbírkové číslo 20/2000

⁷⁶ např. J. Růžek, *Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů v konkurzním řízení*, Bulletin advokacie č. 1/1999, str. 15 a 16

není nutná. Výsledek řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zaniklého prohlášením konkursu je správce (i jako účastník řízení), stejně jako konkursní soud, povinen respektovat.⁷⁷

V konkursu je tedy nezbytné, aby ta část SJM, s níž úpadce podnikal, spadla vždy do podstaty (případla úpadci), a to bez ohledu na její velikost. Manželovi úpadce by tak měla v tomto případě vzniknout pohledávka za úpadcem, která by vyrovnala to, že při rozdělení majetku nebylo možné přesně zachovat ceny podílů (tj. který dostal ve věcech či majetku menší hodnotu než by odpovídala hodnotě jeho podílu vyjádřeném v penězích). O této pohledávce bylo poměrně hodně napsáno; cituji tři právní věty z různých rozhodnutí Nejvyššího soudu: a) Pohledávka manžela úpadce, založená po prohlášení konkursu rozhodnutím soudu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, je pohledávkou třetí třídy (pozn.: dnes jde druhou třídu)⁷⁸ b) Pohledávku manžela úpadce, založenou po prohlášení konkursu rozhodnutím soudu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (pozn.: srov. poznámku u předchozí právní věty), není třeba přihlašovat do konkursu.⁷⁹ c) Soud, který rozhoduje ve sporu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (pozn.: srov. poznámku u předchozí právní věty), vyvolaném konkursním řízením, není oprávněn určit pořadí pohledávky, která druhému z manželů vůči úpadci z titulu vypořádání vznikla.⁸⁰ K tomu je ovšem třeba poznamenat, že rozhodnutí se vztahují k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a za současného vymezení rozsahu SJM, bude dle mého názoru vznik této pohledávky jen teoretický. Zásadně totiž i závazky jednoho z manželů vzniklé za trvání manželství tvoří SJM a je třeba je také vypořádat. Je-li manžel v úpadku, budou tyto závazky velmi často tak vysoké, že jen těžko může vzniknout pohledávka manžela úpadce na vyplacení této vyrovnací pohledávky. V praxi je situace nejčastěji řešena tak, že v dohodě o vypořádání SJM mezi správcem a manželem úpadce závazky přebírá úpadce (za ním se v konkursu také soustředí) a naopak druhému manželovi vznikne dluh vůči podstatě, kterým jsou podíly manželů na vypořádaných aktivech i pasivech vyrovnány. Přitom ale jde o dohodu inter partes, která pro věřitele není závazná, což by mohlo manželovi úpadce později způsobit problémy. Dle mého názoru by mu pak nezbylo než se dovolávat toho, že způsob vypořádání odpovídal zákonným kritériím, věřitelský orgán k ní dal souhlas, práva věřitelů tedy nebyla negativně dotčena a vymáhání dalších závazků po něm (splnil-li již do

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.6.1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98, sbírkové číslo 20/2000

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.6.1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98, sbírkové číslo 20/2000

⁷⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu R 52/1998, citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ

⁸⁰ rovněž tam

podstaty) by bylo v rozporu s dobrými mravy. Otázka je to ale otevřená, zdali by soud na takové argumenty slyšel není jisté [problém je že věřitelé jsou dotčeni už úpadkovou situací- procento uspokojení v konkursu je v ČR obecně velmi malé, je třeba chránit jejich práva a dohoda působí jen inter partes] a proto zůstává nadále k možné diskusi. Otázkou vypořádání SJM v konkursu se zabývá i komentář, jehož závěry (podobné s těmi uvedenými výše) stojí za citaci: „Vyjdeme-li ze zásady pro vypořádání zaniklého SJM, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem, pak to v situaci, i kdyby úpadce získal při vypořádání plných 100% hodnoty všech aktiv zaniklého SJM, nebude často postačovat k plné úhradě všech pohledávek přihlášených do konkursu, k jejichž úhradě by byl jinak povinen i druhý manžel. Pokud se tedy při konkursu soustředí veškeré pohledávky věřitelů pouze proti úpadci (ačkoliv by jinak měli směřovat i proti jeho manželovi...) a aktiva ze zaniklého SJM úpadce a jeho manžela nebudou současně postačovat k jejich plné úhradě, je zřejmé, že druhému manželovi nemůže nikdy vzniknout pohledávka z jejich zaniklého SJM.“⁸¹

Snahou do budoucna by dle mého názoru mělo být dosažení stavu pokud možno spravedlivého rozložení rizika (tedy zajistit spravedlivou ochranu práv věřitelů i druhého manžela, jakož i spravedlivé rozložení rizika důsledků úpadku mezi ně).

Velmi důležitou poznámkou k třetímu účinku prohlášení konkursu na SJM je, že modifikace zásad vypořádání SJM spočívající v tom, že ta část zaniklého společného jmění úpadce a jeho manžela, s níž úpadce podnikal, spadá vždy do podstaty, neovlivní vypořádání v případě, že úpadcem je manžel nepodnikatel.

Čtvrtým závažným účinkem prohlášení konkursu na majetek manžela-úpadce je, že se staví lhůta pro vypořádání zaniklého společného jmění manželů, stanovená občanským zákoníkem v § 150 odst. 4. Po prohlášení konkursu tedy nemůže dojít k vypořádání zaniklého SJM podle zásad stanovených nevyvratitelnou právní domněnkou občanského zákoníku, ale musí dojít k vypořádání na základě obecných zásad modifikovaných v § 14 odst. 1 písm. k) ZKV.

Další účinkem je neplatnost určitých dohod uzavřených mezi úpadcem a jeho manželem a to bez ohledu na jejich obsah. Neplatnost nastává ze zákona a vztahuje se k dohodám uzavřeným

⁸¹ J. Maršíková, J. Zelenka, Zákon o konkursu a vyrovnání- komentář, 2. Vydání, Linde Praha a.s. 2002, str. 412, dále str. 666 a 674

mezi uvedenými subjekty v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu nebo po podání tohoto návrhu. Důvodem, proč je zákonodárce sankcionuje neplatností, je ve většině případů zřejmě odůvodněná obava, že se jimi osoba, jíž hrozí prohlášení konkursu, bude na úkor svých věřitelů snažit ztenčit majetek, ze kterého by se věřitelé mohli jinak uspokojit. Proto smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění úpadce a jeho manžela, smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění úpadce a jeho manžela, jestliže se na jejich základě stal součástí společného jmění majetek do té doby patřící jen úpadci, smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění úpadce a jeho manžela, jestliže se na jejich základě staly součástí společného jmění závazky patřící do té doby jen manželovi úpadce, a dohody o vypořádání společného jmění jsou neplatné, jestliže byly uzavřeny v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu nebo po podání tohoto návrhu. Rovněž tak neplatné by byly dohody o vypořádání společného jmění uzavřené úpadcem po prohlášení konkursu.

Pátým účinkem, který má prohlášení konkursu na institut SJM je, že vznik nového společného jmění úpadce a jeho manžela po dobu trvání účinků prohlášení konkursu (§ 14) není přípustný; uzavře-li úpadce po dobu trvání účinků prohlášení konkursu nové manželství, odkládá se vznik společného jmění manželů ke dni zániku účinků prohlášení konkursu. Jde o odložení vzniku SJM, které je dáno přímo zákonem, jak to zde činí § 26a ZKV.

(3.2) Případy, kdy se SJM v konkursu vypořádává

Případy kdy se SJM v konkursu (a tedy podle zvláštních zásad) vypořádává lze rozdělit následovně:

- (a) existující SJM zaniklo-li prohlášením konkursu na jmění úpadce-manžela
- (b) vznik společného jmění úpadce a jeho manžela byl vyhrazen ke dni zániku manželství, prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství, tj. je třeba SJM vypořádat
- (c) SJM úpadce a jeho manžela zaniklo již před prohlášením konkursu bez toho, aby bylo vypořádáno (třeba i zákonnou domněnkou)
- (d) nebylo-li do prohlášení konkursu vypořádáno již předtím smlouvou nebo soudem zúžené společné jmění úpadce a jeho manžela (zde ale nesmí jít o neplatné smlouvy - smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění úpadce a jeho manžela jsou neplatné,

jestliže byly uzavřeny v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu nebo po podání tohoto návrhu)

(e) dohody o vypořádání společného jmění jsou neplatné, protože byly uzavřeny v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu nebo po podání tohoto návrhu

Na všechny případy lze obdobně použít závěry ze stanoviska Nejvyššího soudu: „Do konkursní podstaty přikáže soud tu část bezpodílového spoluvlastnictví manželů, s níž úpade podnikal, nejen v případě, že úpadcovo bezpodílové spoluvlastnictví zaniklo prohlášením konkursu (srov. § 14 odst. 1 písm. k/ zákona), ale (obdobně) i tehdy, zaniklo-li bezpodílové spoluvlastnictví - bez toho, aby bylo vypořádáno - před prohlášením konkursu.“⁸²

(3.3) Některé další zvláštnosti vypořádání SJM v konkursu

Společné jmění manželů se v konkursním řízení vypořádává výhradně soudním rozhodnutím nebo dohodou uzavřenou mezi správcem konkursní podstaty a manželem úpadce. Podobně jako občanský zákon počítá i zákon konkursní prioritně s vypořádáním dohodou. Tato dohoda má však svá specifika – k její účinnosti třeba schválení soudem, který vykonává nad průběhem konkursu dohled. Nadto platí, že dohoda smí být soudem schválena až tehdy, vysloví-li s ní souhlas věřitelský výbor (resp. věřitelský orgán). Oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela přechází, jak již výše zmíněno, dnem prohlášení konkursu z úpadce na správce konkursní podstaty. Správce konkursní podstaty by měl být také jednou ze záruk, že dohoda, kterou s manželem úpadce uzavírá, je v souladu s ustanoveními § 14 odst. 1 písm. k) ZKV a § 149 a § 150 OZ. Odchýlení se od těchto zásad, které se pro dohodu manželů připouští, viz výše, nelze jednoduše analogicky přenést i na dohodu mezi správcem konkursní podstaty a manželem úpadce. Postavení správce je tak, pokud jde o vázanost uvedenými zásadami, bližší soudu, který je uvedenými zásadami bezpodmínečně vázán. Tento závěr lze opřít především o zvláštní charakter postavení, který je funkci správce připisován⁸³ a

⁸² R 52/1998

⁸³ „Veřejný účel instituce správce konkursní podstaty nutno spatřovat v akceptaci omezeného veřejného zásahu do řešení majetkových vztahů, jež se dostaly do krizové situace. Jeho oprávnění, jež jsou zakotvena v řadě ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání (§ 14 , § 17 až 20 , § 24 , § 26 až 29), vzhledem k jejich heteronomní povaze (když správce nelze považovat za zástupce konkursních věřitelů, ani za zástupce úpadce), pak představují výkon pravomoci (na rozdíl od heteronomní povahy veřejnoprávních aktů, akty soukromoprávní - právní úkony - mají povahu autonomní). Výkon funkce správce konkursní podstaty není součástí zaměstnaneckého vztahu .. Není dále

dále o zakotvení odpovědnosti správce - správce je povinen při výkonu funkce postupovat s odbornou péčí a odpovídá za škodu vzniklou porušením povinností, které mu ukládá zákon nebo mu uloží soud (§ 8 odst. 2 ZKV)⁸⁴. Další zárukou, že dohoda, kterou správce s manželem úpadce uzavírá, je v souladu s ustanoveními § 14 odst. 1 písm. k) ZKV a § 149 a § 150 OZ je soud, který ji schválí jen tehdy, je-li tento soulad dán⁸⁵. K účinnosti dohody o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela je třeba schválení soudem, který vykonává nad průběhem konkursu dohled. Z toho mimo jiné plyne, že proti rozhodnutí, kterým se dohoda o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela schvaluje, není odvolání přípustné (§ 66b odst. 2 ZKV). Dohoda o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela se v praxi pojímá do samotného usnesení, kterým se tato dohoda schvaluje nebo se v usnesení na dohodu toliko odkáže, přičemž ta je pak v každém případě založena do konkursního spisu.

Pokud nedojde k vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela dohodou, je třeba podat návrh na jeho vypořádání soudu. Dnem prohlášení konkursu přechází z úpadce na správce oprávnění, neprovede-li se vypořádání dohodou, navrhnout vypořádání u soudu; k podání je pochopitelně oprávněn i manžel úpadce. Ač ve sporech vyvolaných konkursem nebo vyrovnáním rozhodují zásadně jako soudy prvního stupně krajské soudy a spor o vypořádání SJM je sporem konkursem vyvolaným,⁸⁶ je v občanském soudním řádu stanovena výjimka, pokud jde o vypořádání společného jmění nebo jiného majetku manželů (§§ 9 odst. 3 písm. t), 88 písm. i) o.s.ř.). Proto je k tomuto řízení příslušný okresní soud. Tím je ovšem jedná o režim do jisté míry rozštěpený, neboť k schválení dohody o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela je příslušný soud konkursní, tj. krajský (§§ 12, 26a odst. 2 ZKV). Pro rozhodnutí okresního soudu o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela již rovněž není třeba požadovat souhlas věřitelského orgánu. Současně nevznikají pochyby o tom, že nic nebrání tomu, aby se úpadce

podnikáním ani provozováním jiné hospodářské činnosti.“ Z nálezu ústavního soudu č. 80. Sb.n.u.ÚS, SV. Č. 26, str. 317; 403/2002 Sb., citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

⁸⁴ Za škodu vzniklou účastníkům konkursního řízení nebo třetím osobám v důsledku porušení povinností uložené správci konkursní podstaty zákonem nebo soudem v souvislosti s výkonem této funkce odpovídá správce konkursní podstaty podle § 420 odst. 1 obč. zák. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 2123/2001; Č. 88/2003 Sb. rozh. civ., citováno podle ORAC Databanka judikatury, verze 2.0, LexisNexis CZ

⁸⁵ srov. J. Maršíková, J Zelenka, Zákon o konkursu a vyrovnání- komentář, 2. Vydání, Linde Praha a.s. 2002, str. 672

⁸⁶ „Není pochyb o tom, že spor o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dnes SJM), zaniklého prohlášením konkursu, je sporem vyvolaným konkursním řízením (zanik bezpodílového spoluvlastnictví je jedním z účinků prohlášení konkursu, stejně jako povinnost takto zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví vypořádat).“ Navíc „Spor o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společné jmění manželů), které zaniklo před prohlášením konkursu na majetek jednoho z nich, avšak dosud nebylo vypořádáno, je sporem vyvolaným konkursním řízením“ ze stanoviska NS R 52/1998.

takového řízení účastnil jako vedlejší účastník (§ 93 o.s.ř.)⁸⁷. Naopak to bude do jisté míry žádoucí, neboť existuje část SJM, kterou je třeba rovněž vypořádat, která ale není součástí konkursní podstaty - dle § 6 odst. 2 ZKV do podstaty nenáleží majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí, přičemž majetek sloužící podnikatelské činnosti z podstaty vyloučen není⁸⁸. Jelikož ale zákon o konkursu a vyrovnání jednoznačně stanoví, že dnem prohlášení konkursu přechází z úpadce na správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela nebo, neprovede-li se vypořádání dohodou, navrhnout vypořádání u soudu, tedy vypořádat SJM celé, je uvedený postup jen doporučením.⁸⁹

⁸⁷ srov. např. J. Maršíková, J. Zelenka, Zákon o konkursu a vyrovnání- komentář, 2. Vydání, Linde Praha a.s. 2002, str. 672

⁸⁸ dle § 322 o.s.ř. platí: Z věcí, které jsou ve vlastnictví povinného, se nemůže týkat výkon rozhodnutí těch, které povinný nezbytně potřebuje k uspokojování hmotných potřeb svých a své rodiny nebo k plnění svých pracovních úkolů, jakož i jiných věcí, jejichž prodej by byl v rozporu s morálními pravidly. Takto jsou z výkonu rozhodnutí vyloučeny zejména

- a) běžné oděvní součásti, obvyklé vybavení domácnosti,
- b) snubní prsten a jiné předměty podobné povahy,
- c) zdravotnické potřeby a jiné věci, které povinný potřebuje vzhledem ke své nemoci nebo tělesné vadě,
- d) hotové peníze do částky 1000 Kč.

⁸⁹ Srovnej obdobně: „je třeba vzít do úvahy, že předmětem bezpodílového spoluvlastnictví není jen majetek v konkursní podstatě, ale i majetek mimo konkursní podstatu, ohledně něhož úpadce neztratil dispozici. Půjde-li o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví dohodou, bude proto na místě, aby se jí v tomto rozsahu účastnil i úpadce. Při soudním řízení pak nic nebrání tomu, aby se úpadce tohoto řízení účastnil jako vedlejší účastník ve smyslu § 93 o.s.ř.“ – F. Zoulík, Komentář k zákonu o konkursu a vyrovnání, § 26, citováno podle programu ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s. 2005

(4) Připravovaná právní úprava a vypořádání SJM

V současné době již existuje paragrafované znění návrhu nového občanského zákoníku. Jedná se o obsáhlý návrh kodifikace, jejímž cílem je dát soukromému právu pevný základ a vytvořit úpravu subsidiárně použitelnou pro další právní odvětví. Kdy a zejména v jaké podobě však připravovaná kodifikace nabude účinnosti, zatím není možné říci. S ohledem na význam této nové úpravy je třeba alespoň stručně zmínit chystané změny, týkající se institutu vypořádání společného jmění manželů.

V zásadě se dá říci, že institutu vypořádání společného jmění manželů se převratné změny nedotknou, nicméně úprava by se měla stát podrobnější a přesnější. Některé závěry vyvozené za platnosti současného občanského zákoníku soudní judikaturou pro BSM, resp. SJM jsou vtěleny přímo do textu zákona, což by mělo rovněž přispět k větší právní jistotě.

Lze tedy uvést některé prvky, se kterými nová úprava počítá:

- (a) Vypořádání by se mělo tedy stát legislativní zkratkou pro „likvidaci dosud společných majetkových závazků a práv“, ke které dochází, je-li zrušeno, zanikne-li nebo je zúžen stávající rozsah společného jmění.
- (b) Společné jmění se i nadále bude vypořádávat dohodou, rozhodnutím soudu nebo na základě zákonné domněnky.
- (c) Dohoda, soudní rozhodnutí i zákonná domněnka vypořádání společného jmění bude mít vždy účinky k tzv. rozhodnému dni (t.j. dni, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo).
- (d) Zásady pro vypořádání SJM zůstávají nadále zachovány. Pokud jde o problematiku tzv. zápočtů je zásada redukce pro výši zápočtů zohledňující snížení hodnoty majetku, do něhož bylo investováno (ze SJM či výlučného majetku), vtělena přímo do zákona. Navíc se oproti současnému stavu má přihlížet i k zvýšení hodnoty majetku, do něhož bylo takto investováno (k tomu viz. výše bod 2.3).
- (e) Dohoda o vypořádání bude moci být uzavřena před anebo po zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění a to i pokud se týká jen části společných majetkových závazků a práv.
- (f) Zvýšená ochrana má být poskytnuta třetím osobám (zejm. věřitelům), jejichž práva vypořádáním nesmějí být dotčena. Třetí osoby, jejichž práva byla vypořádáním

dotčena, mají mít právo se mj. domáhat, aby soud vůči nim účinky vypořádání vyloučil.

- (g) K zvýšení ochrany třetích osob by měla rovněž nově předvídaná evidence smluv o manželském majetkovém režimu (k tomu srov. např. a níže v části o německém právu ad 2.1.2).

Nová úprava umožňuje manželům výrazněji se odchýlit od zákonného režimu majetkového společenství manželů. Rozlišuje zákonný režim, dohodnutý režim a režim založený rozhodnutím soudu, přičemž obsahem dohody či soudního rozhodnutí může být i zrušení společného jmění. Pro vypořádání SJM bude proto určující, který režim mezi manžely existuje a jaký je jeho obsah (např. dohodnutý režim může spočívat v režimu oddělených jmění, v režimu vyhradzujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství, jakož i v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu). Pro právo konkursní pak režim, kdy společné jmění je zrušeno, bude jistě znamenat ulehčení, neboť odpadnou poměrně složité problémy spojené s vypořádáním SJM v konkursu (k tomu srov. výše ad 3 a níže v části o německém právu ad 3).⁹⁰

⁹⁰ Blíže k tomu, na jakých zásadách by budoucí úprava měla spočívat viz. K. Eliáš, M. Zuklínová, *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, Linde Praha, a.s. 2001

D. Část II.- Vypořádání "SJM" obecně a v konkursu- německá právní úprava

(1) Úvod k II. části

Důvodem začlenění této části do mé diplomové práce je rčení, podle něhož není možné úplně pochopit vlastní právní úpravu určitého institutu (v tomto případě vypořádání společného jmění manželů a jeho souvislosti) bez poznání zahraničních právních úprav.⁹¹ Znalost právních úprav jiných zemí poskytuje nejednu výhodu. Především se jejím prostřednictvím vytváří kritický náhled na vlastní právní úpravu, rozšiřují se obzory právního vědění a často je zahraniční právní úprava také zdrojem úvah či inspirací pro případné změny národního právního řádu. Nesporný je přínos znalostí zahraničních úprav při střetávání se právními řádů, kdy v rámci mezinárodního práva soukromého dochází k situacím, kdy je třeba aplikovat zahraniční právo.

Změny po roce 1989 vyvolaly pro Československo, resp. později Českou republiku nutnost transformovat právní řád tak, aby vyhovoval novým společenským poměrům. Tento legislativní proces není ještě zdaleka ukončen, i pokud jde o základní právní normy soukromého práva (zejména tedy občanský zákoník). Pravděpodobně nejvýznamnější inspirací či dokonce vzorem pro nově se vytvářející právní úpravu (ústavní i jednoduché zákony) byl přitom právní řád německý. Tento trend bude zřejmě, jak ukazuje např. vládní návrh nového insolvenčního zákona⁹², dále pokračovat a z tohoto důvodu je třeba věnovat německé úpravě zvýšenou pozornost.

V druhé části diplomové práce je tedy pozornost věnována německé právní úpravě majetkového společenství manželů, včetně jeho vypořádání a související konkursní problematiky. Neoddělitelnou součástí je rovněž srovnání s právní úpravou českou.

⁹¹ Pochopení národní právní úpravy přitom rovněž nemůže být kompletní bez znalosti historických a společenských souvislostí. Tato část práce je však věnována komparativnímu srovnání.

⁹² V současné době (28.2.2006) projednáváný Senátem ČR (<http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?tt=1>)

(2) Německá právní úprava majetkového společenství manželů (obecná)

Řešení otázky vlivu prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů v německém právu vychází především z obecné právní úpravy majetkového společenství manželů. Tato obecná právní úprava majetkového společenství manželů, včetně možných variant majetkového společenství manželů, je upravena v ustanoveních §§ 1363-1563 německého občanského zákoníku – Bürgerliches Gesetzbuch z roku 1896 (dále jen “BGB”). Německý konkursní zákon (Insolvenzordnung z roku 1994, BGBl. I S. 2866, dále též “InsO“) doplňuje zmíněná ustanovení BGB pro případ prohlášení konkursu na majetek jednoho, příp. obou manželů. Přitom se jedná, jak vyplývá z následujícího, o úpravu partikulární, reglementující pouze několik skupin případů. Řešení otázky vlivu prohlášení konkursu na majetkové společenství manželů se totiž do značné míry podává již z obecné úpravy obsažené v BGB. Tato úprava svým charakterem, tj. zásadním upřednostněním oddělení majetku obou manželů, usnadňuje řešení konkursněprávní otázky, která v českém právu vystává jako „vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela.“

Za zmínku stojí systematické zařazení právní úpravy majetkových společenství manželů, která se nachází v knize čtvrté BGB, tj. v části upravující rodinné právo, a nikoli v knize třetí – Věcná práva, jak by tomu bylo v právu českém, kde je společné jmění manželů upraveno společně se spoluvlastnictvím v hlavě druhé, části druhé občanského zákoníku (§ 136-151 OZ). Tomuto systematickému zařazení v BGB odpovídá i zařazení této materie do učebnic rodinného práva⁹³, jakož i zařazení této problematiky do systému studia na právnických fakultách v Německu do nejvyšších ročníků jako součást předmětu rodinné právo⁹⁴.

Dále je o obecné německé právní úpravě majetkového společenství manželů, tj. o úpravě obsažené v BGB, pojednáno v části „Majetkové společenství manželů obecně“ (2.1), která popisuje obecný základ platný pro všechna manželská majetková společenství majetku v Německu včetně registru manželského. V druhé části (2.2) je pak rozebrána úprava jednotlivých typů manželských majetkových společenství.

⁹³ např. Dieter Schwab: *Familienrecht*, str. 95 a násl. či Wilfried Schlüter: *BGB-Familienrecht*, str 64 a násl.

⁹⁴ V ČR je naproti tomu tato materie zařazena do učebnic obecné části občanského práva a čemuž odpovídá i probírání této problematiky spíše v nižších ročnících studia na právnických fakultách.

(2.1) Majetkové společenství manželů obecně (§§ 1363-1563 BGB)

(2.1.1) Základy

Německá právní úprava zná tři odlišná majetková společenství manželů. Jejich obsah je možné v zákonných mezích modifikovat v (před)manželské smlouvě ("Ehevertrag"), neboť i úprava majetkového společenství manželů vychází z obecné zásady smluvní volnosti. Taková případná ustanovení (před)manželské smlouvy je však třeba pečlivě zkoumat, neboť hranice smluvní volnosti nesaňají tak daleko, aby umožňily vznik jakéhosi čtvrtého majetkového společenství manželů, které by bylo buď (a) kombinací těch v zákoně výslovně upravených, nebo (b) zavádělo nový, BGB neznámý typ majetkového společenství. § 1409 BGB dále upřesňuje, že rovněž není možné smluvně určit obsah majetkového společenství manželů odkazem na již neplatné právo (např. právní úpravu SJM, tzv. Errungenschaftsgemeinschaft bývalého NDR) nebo cizí právní řád. Volná dispozice manželů tedy nesmí vést k narušení podstaty zvoleného, tj. zákonodárcem předupraveného, právního režimu nebo k rozmělnění hranic mezi jednotlivými variantami majetkového společenství manželů.

Zákonným majetkovým společenstvím manželů je tzv. Zugewinnngemeinschaft (přibl. společenství přírůstku nebo též společenství nabytého majetku), které nastupuje tehdy, není-li mezi manželi v manželské smlouvě dohodnut jiný režim. Tzv. smluvními majetkovými společenstvími, jejichž vznik je podmíněn manželskou smlouvou uzavřenou za přítomnosti obou manželů formou notářského zápisu (§1410 BGB), jsou Gütertrennung (oddělení majetku) a Gütergemeinschaft (společné jmění). K charakteristickým rysům těchto společenstev patří vedle způsobu jejich vzniku a způsobu správy jmění především vypořádání pro případ zániku manželství, resp. konkrétního společenství. Obecná úprava tří společenstev v BGB má přitom své důsledky i pro právo konkursní, neboť právě na existujícím typu majetkového společenství manželů závisí, zdali je třeba se vůbec vypořádáváním jmění manželů v konkursu zabývat. Jestliže ano, pak jsou rozhodná pravidla pro rozdělení majetku mezi konkursní podstatu a druhého manžela obsažena v konkursním zákoně. Považuji za vhodné přiblížit podstatu jednotlivých typů majetkového společenství manželů jednak za účelem jejich srovnání s českým SJM a jeho vypořádáním, jednak vzhledem ke konsekvencím, které má úprava majetkového společenství manželů pro konkursní právo, kdy německý konkursní zákon především neobsahuje

ustanovení podobné § 14 odst. 1 písm. k) ZKV, podle kterého prohlášením konkursu zaniká společné jmění úpadce a jeho manžela [viz (2.2) Jednotlivá majetková společenství manželů].

(2.1.2) Güterrechtsregister (registr manželský)

BGB upravuje v §§ 1558-1563 tzv. Güterrechtsregister, jehož účelem je jednak zveřejnění majetkoprávních vztahů manželů pro usnadnění obchodního styku jednak ochrana smluvních partnerů manžela/manželky⁹⁵. Zapisovány jsou změny majetkoprávních vztahů, které mají nebo mohou mít význam pro třetí osoby. Zápisy do registru jsou prováděny pouze na návrh a jejich účinky jsou toliko deklarativní, tzn. že např. manželské smlouvy modifikující zákonný majetkoprávní režim manželů jsou účinné i bez zápisu této skutečnosti do registru. Ohledně zápisů do registru se uplatňuje zásada formální publicity, tj. každý má právo do registru nahlížet a vyžádat si opis zápisu z registru (§ 1463 BGB). Účinky zápisu, pokud se týká (před)manželských smluv, jsou upraveny v § 1412 BGB: Vyloučili či pozměnili-li manželé zákonné majetkové společenství manželů, mohou vznášet vůči třetím osobám námitky proti právním úkonům ze změněného režimu se podávající, pouze jestliže příslušná manželská smlouva byla zanesena do registru nebo byla třetí osobě známa, a to v době uskutečnění právního úkonu. Z tohoto ustanovení vyplývá, že zápisy mají toliko účinky negativní (materiální) publicity. Ten kdo se při právním úkonu řídí zápisem v registru, tedy není chráněn pro případ, kdy zápis neodpovídá skutečnosti^{96; 97}. Třetí osoby v dobré víře se mohou spolehnout toliko na v registru nezapsané skutečnosti (které jsou jinak zápisu schopné), nemohou se ale spolehnout na pravost zápisu v registru. To znamená, že manželé nemohou vůči třetímu uplatňovat námitku podávající se z existujícího ale nezapsaného stavu (pokud tento stav nebyl třetímu pozitivně znám).⁹⁸

⁹⁵ Dieter Schwab: *Familienrecht*, str. 103

⁹⁶ M. Knappová, J. Švestka a kol., *Občanské právo hmotné I*, str. 448

⁹⁷ Je-li tedy např. registrovaná manželská smlouva nicotná, mohou tuho nicotnost manželé přes zapsaný stav vůči třetímu v dobré víře uplatnit.

⁹⁸ Dieter Schwab: *Familienrecht*, str. 104

(2.2) Jednotlivá majetková společenství manželů

(2.2.1) Zugewinnngemeinschaft (příbl. společenství přírůstku či též společenství nabytého majetku)

(2.2.1.1) Základní charakteristika

Společenství přírůstku (§§ 1363-1390 BGB) je zákonným a tudíž i v praxi nejčastějším majetkovým společenstvím manželů. Ač v názvu samém stojí slovo společenství, je v německé literatuře⁹⁹ často upozorňováno, že se ve skutečnosti o společenství nejedná. Ohledně majetku nabytého před či po uzavření manželství nevzniká majetkové společenství, nýbrž majetek manželů je jako před uzavřením manželství nadále oddělen.

(2.2.1.2) Správa jmění

Každý z manželů i nadále hospodaří se svým majetkem samostatně a pouze ve výjimečných případech je v nakládání s majetkem omezen. Tyto případy jsou v BGB formulovány za účelem ochrany druhého manžela, která je zajištěna nutností jeho přivolení k dvěma úzce vymezeným skupinám právních úkonů. Jedná se o (a) úkon, kdy je disponováno s majetkem jednoho z manželů jako celkem (§1365 BGB) a (b) o právní nakládání s majetkem, jehož vlastníkem je sice jednající manžel, ale který tvoří vybavení společné domácnosti (§1369 BGB). V těchto omezených případech se druhý manžel může dovolat relativní neplatnosti daného právního úkonu, jestliže dojde k převodu takto vymezeného majetku na třetí osobu. V ostatních případech platí zásada, podle které každý manžel hospodaří se svým majetkem samostatně (§1364 BGB).

(2.2.1.3) Vypořádání

Těžiště právní úpravy společenství přírůstku leží v ustanoveních § 1372 a násl., která se zabývají majetkovým vypořádáním pro případ zániku tohoto manželského společenství majetku. Výchozí tezí je myšlenka, že manželé by se měli stejnou měrou podílet na výnosech dosažených za trvání manželství, resp. společenství přírůstku. Přírůstkem je přitom rozdíl mezi počátečním a konečným majetkem toho kterého manžela, tj. zásadně rozdíl mezi majetkem existujícím při

⁹⁹ Např. Wilfried Schlüter: *BGB-Familienrecht*, 9. Auflage, Heidelberg 2001, Verlag C.F.Müller, str. 69
Heike Simon, G. Funk-Baker: *Einführung in das deutsche Recht und die deutsche Rechtssprache*, 3. Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2006, str. 89

vzniku a při zániku společenství. Překračuje-li v penězích vyjádřená hodnota přírůstku majetku jednoho manžela hodnotu přírůstku manžela druhého, vzniká tomuto vypořádací nárok ve výši poloviny přebytku (Ausgleichsforderung - § 1378 BGB). BGB dále upřesňuje způsob výpočtu přírůstku (§ 1374-1377, § 1384 BGB), okamžik vzniku, promlčení a maximální výši vypořádacího nároku (§ 1378 BGB), možnost započtení určitých bezúplatných převodů mezi manželi na vypořádací nárok (§ 1380 BGB), pozastavení splatnosti vypořádacího nároku soudem, příp. odstranění jiných možných tvrdostí zákona (§ 1381-2 BGB) a případné nároky vůči třetím osobám (§ 1390 BGB).

(2.2.1.4) Souhrnná charakteristika

Souhrnně lze charakteristické prvky společenství přírůstku vyjádřit v těchto 4 bodech:

- (a) žádné společenství majetku - majetek manželů zůstává i po dobu manželství oddělen
- (b) každý manžel spravuje svůj majetek zásadně samostatně
- (c) vypořádání za trvání manželství docíleného přírůstku majetku (při zániku majetkového společenství)
- (d) věcná subrogace (dle § 1370 BGB) – pokračující vlastnictví ohledně předmětů tvořících vybavení domácnosti

(2.2.2) Gütertrennung (oddělení majetku)

(2.2.2.1) Základní charakteristika, správa jmění

Oddělení majetku je prvním typem smluvního uspořádání majetkových poměrů manželů. Jestliže, jak řečeno výše, je již společenství přírůstku svou podstatou oddělením jmění manželů (s určitými výjimkami ve prospěch myšlenky společné účasti manželů na majetkových záležitostech), pak Gütertrennung je dovedením myšlenky oddělení majetkových sfér manželů do krajnosti. Uzavření svazku manželského se do právního režimu majetku existujícího či nabytého později nepromítá a manželé žijí i nadále majetkoprávně odděleně, tj. jako by k uzavření manželství vůbec nedošlo.

Právní úprava v BGB se omezuje v zásadě toliko na ustanovení § 1414, které popisuje případy, kdy Gütertrennung nastupuje. Pokud se z (před)manželské smlouvy nepodává něco

jiného [myšleno je Gütergemeinschaft (společné jmění) - viz 2.2.3], nastupuje oddělení majetku tehdy, vyloučí-li či zruší-li manželé zákonné uspořádání majetkových poměrů manželů. Oddělení majetku nastupuje rovněž, dojde-li k zrušení některého z dvou ostatních majetkových společenstev manželů (§§ 1449 a 1470 BGB). Jde tak do jisté míry o sběrnou skupinu pro případy, kdy nejsou dány předpoklady pro existenci jednoho ze dvou ostatních typů uspořádání majetkových poměrů manželů, přičemž platí, že třetí možnost není (zákon totožnosti, zákon sporu a zákon vyloučeného třetího- jestliže je nějaká normativní věta platná, je totožná sama se sebou, nemůže platit její negace a třetí možnost není¹⁰⁰), tedy existence čtvrtého (případně kombinovaného) manželského společenství majetku je vyloučena.

Jelikož oddělení majetku je jakousi krajní podobou, kdy pokud se týče majetku, manželé žijí právně odděleně, snaží se soudy zapojením jiných ustanovení BGB odstranit do očí bijící nespravedlnosti, ke kterým může dojít (případy kdy pracovní nasazení jednoho se nemusí odrazit v přírůstku jeho majetku a u druhého manžela naopak). Tato judikatura, založená na ustanoveních §705 a násl. upravujících societas juris civilis (zde Innengesellschaft mezi manželi), která má umožnit, aby jeden manžel přes smluvený režim odděleného majetku participoval na přírůstku druhého manžela, však není přijímána bez výhrad, neboť se zde očividně jedná o dotváření práva soudy¹⁰¹. V každém případě je ovšem možné, že mezi manželi vznikne spoluvlastnictví (§ 741 a násl. BGB), jehož zrušení může kterýkoli spoluvlastník kdykoli požadovat (§ 749, podobně § 142 OZ).

(2.2.2.2) Souhrnná charakteristika

Souhrnně lze charakteristické prvky oddělení majetku vyjádřit v těchto 4 bodech:

- (a) žádné společenství majetku - majetek manželů zůstává i po dobu manželství oddělen
- (b) samostatná správa majetku - každý manžel spravuje svůj majetek zcela samostatně
- (c) žádné vypořádání - při zániku tohoto uspořádání majetkových poměrů manželů nevznikají vypořádací nároky
- (d) žádná věcná surrogace (dle §1370 BGB) – pokračující vlastnictví ohledně předmětů tvořících vybavení domácnosti se neuplatní

¹⁰⁰ A. Gerloch, *Teorie práva*, 2. vydání, nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá voda 2001, str. 124

¹⁰¹ Wilfried Schlüter: *BGB-Familienrecht*, str. 104

(2.2.3) Gütergemeinschaft (společné jmění)

(2.2.3.1) Základní charakteristika

Společné jmění (§§ 1415-1518 BGB) je druhým typem smluvního uspořádání majetkových poměrů manželů. Ač by název tohoto majetkového společenství napovídal, že se bude jednat o úpravu shodnou s českým SJM, spíše opak je pravdou. Na druhou stranu je to právě toto majetkové společenství, které vyvolává největší problémy při jeho vypořádání v konkursu, čímž je naopak s českou právní úpravou (na rozdíl od Gütertrennung a Zugewinnngemeinschaft) "nejtěsněji" spjato. Proto je také výslovná úprava režimu rozdělení majetku manželů žijících v Gütergemeinschaft pro případ prohlášení konkursu na majetek alespoň jednoho z nich obsažena přímo v konkursním zákoně (§ 37, § 333 InsO).

Základní myšlenkou, na které je postavena právní úprava tohoto majetkového společenství, je teze jednoty manželů mimo jiné i ve sféře majetkové. Především majetek nabytý za trvání manželství ale rovněž majetek, se kterým je do manželství vstupováno, se stává společným jměním manželů (Gesamtgut). "Vznikem společného jmění manželů přechází majetek dosud náležející jednomu manželovy do společného jmění (Universalsukzession)."¹⁰² Tím je vytvořena majetková masa, která patří oběma manželům společně ideálním dílem.

(2.2.3.2) Společný, výlučný a vyhrazený majetek

Profilující zvláštností tohoto společenství je možnost existence až pěti mas majetku, který manžel či manželé vlastní. Vedle pravidelně nejširší masy majetku představované tzv. Gesamtgut, poskytuje zákon ještě možnost existence tzv. Sondergut (výlučný majetek jednoho z manželů) a Vorbehaltgut (vyhrazený majetek jednoho z manželů), které mohou příslušet každému z manželů, takže vedle sebe může existovat Gesamtgut, Sondergut manžela, Vorbehaltgut manžela, Sondergut manželky a Vorbehaltgut manželky. Pro výlučný i vyhrazený majetek platí, že jsou spravovány samostatně jen manželem, kterému patří. Odlišnost mezi nimi spočívá v tom, zdali výnosy a náklady plynoucí z/do výlučného či vyhrazeného majetku jdou k dobru, resp. k tíži společného jmění, či zdali zůstávají, resp. zatěžují jen příslušného manžela.

Výlučný majetek (§ 1417 BGB) je majetek tvořený jměním, které není převoditelné právními úkony. Jako příklad jsou uváděna práva užívací a požívací (Niessbrauchsrecht, §1059

¹⁰² Dieter Schwab: *Familienrecht*, str. 98

BGB) nebo nepřevoditelná práva osobní účasti v osobních společnostech¹⁰³. Jedná se tedy o úzkou skupinu s nevelkým významem co do rozsahu majetku. Případné výnosy či náklady z/na Sondergut jdou přitom k dobru, resp. k tíži společného jmění (§ 1417 odst. 2 věta 2).

Vyhrazený majetek (§ 1418 BGB) je co do svého rozsahu vypočten taxativním způsobem. Zahrnuje jmění: (a) označené v (před)manželské smlouvě jako vyhrazený majetek jednoho z manželů; (b) získané od třetího bezplatně či dědictvím (závětí), určil-li tento třetí, že se toto jmění má stát součástí vyhrazeného majetku jednoho z manželů; (c) vzešlé z práv náležejících k vyhrazenému majetku, předměty nahrazující zničený, poškozený, odňatý vyhrazený majetek a získání právním úkonem týkajícím se vyhrazeného majetku (§ 1418 odst. 2 BGB). Jak již plyne z vymezení vyhrazeného majetku, náleží užitky z něj výlučně danému manželovy; také náklady nese tento sám (§ 1418 odst. 3 věta 2 BGB).

(2.2.3.3) Správa společného jmění (Gesamtgut), odpovědnost za dluhy

Zajímavým prvkem právní úpravy společného jmění (Gütergemeinschaft) je správa společného jmění manželů (Gesamtgut) a s tím související odpovědnost za dluhy je zatěžující. Toto rozlišení má přitom bezprostřední význam pro řešení konkursní otázky, z jakých prostředků se věřitelé mohou uspokojit, neboť právní úprava v konkursním zákoně vychází z ducha úpravy BGB a jen na základě znalosti obecné občanskoprávní úpravy je možné určit prostředky spadající do konkursní podstaty úpadce.

Ustanovení § 1421 BGB říká, že způsob správy společného jmění by si manželé měli upravit v (před)manželské smlouvě, kterou zakládají režim společného jmění. Zákonodárcem předvídané možnosti smluvního zakotvení správy společného jmění jsou: (a) správa prostřednictvím jednoho z manželů nebo (b) společná správa. Pro případ, že smlouva mlčí, zakotvuje BGB režim společné správy. Společná správa vyžaduje zásadně společné jednání, resp. souhlas obou manželů ohledně právních úkonů týkajících se společného jmění (§ 1450 BGB), ve vyjmenovaných případech však může každý jednat samostatně (§ 1454-56 BGB, např. při nemožnosti druhého spolupůsobit na úkonu pro nemoc či nepřítomnost, hrozí-li nebezpečí ztráty - Norverwaltungsrecht). Zvolí-li manželé režim správy prostřednictvím jednoho z nich, pak tento je zásadně příslušný činit právní úkony a vést právní spory týkající se společného jmění (§ 1422 BGB), ve vyjmenovaných případech si však musí vyžádat souhlas druhého manžela (§ 1423-28

¹⁰³ Wilfried Schlüter: *BGB-Familienrecht*, str. 108

BGB), a v případě nutnosti (Norverwaltungsrecht) či za přivolení může ohledně společného jmění jednat i druhý (správou nepověřený) manžel (§ 1429-32 BGB).

Poměrně složitou úpravu, vzhledem k možnosti existence až pěti mas majetku, představuje odpovědnost za dluhy které jsou s těmito masami spojeny. Otázkou je především, zdali věřitel jednoho z manželů může požadovat uspokojení ze společného jmění. Z ustanovení §§ 1437- 1440 a 1459- 1462 BGB lze dovodit tyto varianty uspokojení věřitelů:

Spravují-li manželé společné jmění společně, mohou se věřitelé jednoho z nich uspokojit zásadně

- z:
- (a) majetku manžela dlužníka (Sonder- a Vorbehaltsgut),
 - (b) majetku patřícího do společného jmění (§1459 BGB)(výjimka §§1460-1462 BGB)
 - (c) majetku patřícího druhému manželovi (§1459 BGB)(opět výjimka §§1460-1462BGB).

Spravuje-li společného jmění pouze jeden manžel, mohou se věřitelé tohoto manžela uspokojit z:

- (a) majetku patřícího tomuto manželovi (Sonder- a Vorbehaltsgut),
 - (b) majetku patřícího do společného jmění (zde bezvýjimečně, § 1437 BGB);
- nikoli však z odděleného majetku druhého manžela

Spravuje-li Gesamtgut pouze jeden manžel, mohou se věřitelé druhého manžela uspokojit především z:

- (a) jeho majetku (Sonder- a Vorbehaltsgut),
- (b) zásadně rovněž ze společného jmění (s výjimkou §§ 1438-1440 BGB)
- (c) rovněž z jmění spravujícího manžela (§ 1437 odst. 2 BGB)

Výjimky podle § 1460-1462 BGB, které se kryjí s výjimkami dle § 1438-1440 BGB, spočívají především v úkonech jednoho z manželů podniknutých bez patřičného souhlasu druhého manžela v případech, kdy je souhlasu podle příslušných ustanovení BGB zapotřebí.

(2.2.3.4) Vypořádání společného jmění (Gesamtgut)

Společné jmění je třeba vypořádat, dojde-li k zániku Gütergemeinschaft jako specifického uspořádání majetkových poměrů manželů. Vypořádání se řídí předpisem § 1474 až 1481 BGB. První fází vypořádání je uspokojení věřitelů, kteří mají pohledávky vůči manželům, příp. další pohledávky uspokojitelné ze společného jmění. Jestliže tyto ještě nejsou splatné nebo jsou sporné, musí manželé zachovat stranou hodnoty, potřebné k vyrovnání těchto pohledávek (§ 1474 BGB). Druhou fází je pak rozvržení přebytku zbylého po uspokojení věřitelů. Přebytek je třeba

mezi manželi rozdělit rovným dílem, přičemž východiskem jsou zásady platné pro rozdělení majetku při zrušení spoluvlastnictví (§ 1477 BGB).

(2.2.3.5) Souhrnná charakteristika

Souhrnně lze charakteristické prvky smlouvou založeného společenství společného jmění vyjádřit v těchto 4 bodech:

- (a) společenství majetku – majetek manželů získaný před i po uzavření manželství se stává majetkem obou manželů (Gesamtgut); výjimkou mohou být až čtyři masy odděleného majetku, které by však zásadně měli představovat menšinovou hodnotu (Sonder- a Vorbehaltsgut)
- (b) správa společného jmění – ze zákona společná; smluvně lze zakotvit správu prostřednictvím jednoho manžela
- (c) vypořádání - při zániku tohoto uspořádání majetkových poměrů manželů následuje vypořádání tzv. přebytku (jmění po uhrazení závazků) rovným dílem
- (d) žádná věcná surrogace (dle § 1370 BGB) – pokračující vlastnictví ohledně předmětů tvořících vybavení domácnosti se neuplatní (výjimka dle § 1418 odst. 2 BGB ohledně vyhrazeného majetku)

(3) Majetkové společenství manželů a konkurs

Jak již řečeno výše, řešení otázky vlivu prohlášení konkursu na majetkové společenství manželů se do značné míry podává již z obecné úpravy obsažené v BGB, neboť úprava BGB svým charakterem, tj. zásadním upřednostněním oddělení majetku obou manželů (Gütertrennung i Zugewinnngemeinschaft), usnadňuje řešení konkursněprávní otázky, která v českém právu vystává jako „vypořádání společného jmění úpadce a jeho manžela.“ Předně v německém právu nenalezneme obdobu českého ustanovení § 14 odst. 1 písm. k) ZKV, podle kterého prohlášením konkursu zaniká společné jmění úpadce a jeho manžela. Obecná úprava tří společenstev v BGB má proto své důsledky i pro právo konkursní, neboť z povahy daného společenstva (případně dále z nedostatku úpravy k InsO) vyplývá, jaký majetek je jako součást konkursní podstaty k dispozici pro konkursní věřitele jednoho z manželů. Konkursní zákon (InsO) totiž sám o sobě výslovně řeší

toliko situaci prohlášení konkursu na jednoho (příp. oba) manžela pro případ, kdy manželé žijí v smluvním uspořádání majetkových poměrů manželů typu Gütergemeinschaft - společné jmění (viz. § 11 odst. 2, § 37, § 333 a násl. InsO). I přes tento nedostatek výslovné právní úpravy v InsO je však prohlášení konkursu (a jeho důsledky) na majetek manžela žijícího v jednom ze zbylých majetkových společenstvech - Gütertrennung a Zugewinnngemeinschaft- otázkou, kterou je třeba se zabývat, jak to ostatně i německé učebnice¹⁰⁴ a komentáře¹⁰⁵ činí.

Pro rozsah konkursní podstaty úpadce v německém právu je významný především § 35 InsO, který definuje pojem konkursní podstaty: Konkursní řízení zahrnuje veškerý majetek, který dlužníkovi v okamžiku prohlášení konkursu náleží a který v průběhu konkursního řízení získá (obdobně § 6 ZKV- Konkurs se týká majetku, který patřil dlužníkovi v den prohlášení konkursu a kterého nabyl za konkursu). Do konkursní podstaty nenáleží majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí (§ 36 odst. 1 InsO; obdobně § 6 odst. 2 věta 2 ZKV).

(3.3.1) Zugewinnngemeinschaft

Zákonné majetkové společenství manželů, které je svou úpravou v BGB v podstatě oddělením majetků s vypořádacím nárokem po skončení majetkového společenství, prohlášením konkursu na majetek manžela na rozdíl od české právní úpravy (§ 14 odst. 1 písm. k) ZKV) nezaniká. Vzhledem k tomu, že společenství Zugewinnngemeinschaft trvá i po prohlášení konkursu a majetek manželů je tak nadále od sebe oddělen, nedochází k jeho vypořádání. Nárok na vypořádací podíl vzniká až s ukončením Zugewinnngemeinschaft (§ 1363 BGB) a nikoli tedy jako jeden z účinků prohlášení konkursu. Majetek druhého manžela tak není, jak vyplývá rovněž z definice konkursní podstaty (§ 35 InsO), dotčen, „neboť společné konkursní řízení na majetek více osob je nepřípustné¹⁰⁶“. Do konkursní podstaty spadá pouze majetek manžela, který je v konkursu. Manžel úpadce má tedy procesní možnost (jako jakákoli jiná třetí osoba) uplatnit svá práva a vyloučit svůj majetek z konkursní podstaty (§ 47 InsO - Aussonderung). V jeho neprospěch ovšem stojí zákonná domněnka, podle které movitosti v držení jednoho či obou manželů patří dlužníkovi. Domněnka neplatí tehdy, žijí-li manželé odděleně a věc se nachází v držbě manžela, který není dlužníkem, resp. úpadcem (§ 1362 BGB). K výjimkám z obecného

¹⁰⁴ Reinhard Bork: *Einführung in das neue Insolvenzrecht*, str. 206 a násl.

¹⁰⁵ G. Kuhn, W. Uhlenbruck, *Konkursordnung – Kommentar*, str. 89 a násl.

J. Holzer, J. Kemper und Kollektiv, *Kommentar zur Insolvenzordnung*, str. 5

¹⁰⁶ J. Holzer, J. Kemper und Kollektiv, *Kommentar zur Insolvenzordnung*, str. 5

režimu Zugewinnngemeinschaft patří neúčinnost ustanovení §§ 1365, 1369 BGB¹⁰⁷ (k úkonům, kdy je disponováno s majetkem jednoho z manželů jako celkem a k nakládání s majetkem, který tvoří vybavení společné domácnosti, nepotřebuje správce konkursní podstaty souhlas druhého manžela)

Nárok na vypořádací podíl však přesto v určitých situacích může být součástí konkursní podstaty úpadce. Jednalo-by se o situaci kdyby (za splnění dále uvedených předpokladů) úpadcův manžel dosáhl většího přírůstku majetku a úpadci by vznikl nárok na polovinu rozdílu mezi dosaženými přírůstky. Vznik vypořádacího nároku je však nezávislý na konkursním řízení a podává se z předpisu § 1378 odst. 3 BGB, podle kterého tzv. Ausgleichsforderung vzniká zánikem majetkového společenství manželů. K tomu ovšem komentář ke konkursnímu zákonu¹⁰⁸ dodává, že: „Vypořádací nárok je podle § 852 ZPO¹⁰⁹ zabavitelný po svém vzniku, byl-li smluvně uznán nebo soudně uplatněn. Jen takovýto zabavitelný nárok náleží do konkursní podstaty.“

Styčné plochy, které mohou mezi “společným majetkem“ manželů a konkursním řízením vzniknout se ovšem mohou zakládat na obecných právních předpisech- především mohou být manželé spoluvlastníky movitých či nemovitých věcí, rovněž může mezi manželi existovat společnost podle občanského práva. V takových případech je pak např. spoluvlastnický podíl manžela úpadce na nemovitosti součástí konkursní podstaty a je možného ho zpeněžit. Právní základ pro vypořádání práv náležejících zároveň úpadci a dalším osobám se nachází jednak částečně v konkursním zákoně (§ 84 InsO), především pak v příslušných obecných právních předpisech občanského práva.

(3.3.2) Gütertrennung (oddělení majetku)

Z charakteristiky majetkoprávního režimu oddělení majetku (viz. 2.2.2.2- Souhrnná charakteristika) se podává, že prohlášením konkursu na majetek jednoho z manželů není majetkoprávní pozice druhého dotčena. V zásadě zde platí stejné poznatky jako u Zugewinnngemeinschaft s tím, že úvahy o možném (výjimečném) vtažení vyrovnacího podílu do konkursní podstaty zde nemají místo. Také zde se uplatní zákonná domněnka, podle které movitosti v držení jednoho či obou manželů patří dlužníkovy (§ 1362 BGB).

¹⁰⁷ G. Kuhn, W. Uhlenbruck, *Konkursordnung – Kommentar*, str. 90

¹⁰⁸ G. Kuhn, W. Uhlenbruck, *Konkursordnung – Kommentar*, str. 90

¹⁰⁹ Zivilprozessordnung (občanský soudní řád)

Jak řečeno výše, snaží se soudy zapojením jiných ustanovení BGB odstranit do očí bijící nespravedlnosti (neexistenci vypořádacího nároku), ke kterým může dojít (případy kdy pracovní nasazení jednoho se nemusí odrazit v přírůstku jeho majetku a u druhého manžela naopak). Tato judikatura však není přijímána bez výhrad. Také proto zmiňuje komentář ke konkursnímu zákonu¹¹⁰ případ, kdy „pracuje-li jeden manžel nad zákonný rámec (§ 1356 odst. 2 BGB) v podniku druhého manžela, pak může mít nárok na zaplacení své práce nebo na přiměřený podíl na výdělku druhého manžela; mezi manžely může vzniknout Innengesellschaft.“ Takový nárok manžela-úpadce vůči druhému manželovi by se mohl stát součástí konkursní podstaty a mohl by být správcem konkursní podstaty vymáhán. Nicméně je však, vzhledem k zmíněným problémům této judikatury, v konkrétním případě výsledek případného sporu jen obtížně předvídatelný¹¹¹.

Na závěr lze k problematice účinků prohlášení konkursu na majetek jednoho manžela pro majetkové společenství manželů typu Gütertrennung a Zugewinnngemeinschaft ještě jednou podtrhnout vůdčí pravidlo: Každý manžel má vlastní oddělený majetek, který se prohlášením konkursu stává konkursní podstatou, přičemž majetkoprávní postavení druhého manžela není konkursem dotčeno.

(3.3.3) Gütergemeinschaft (společné jmění)

Z hlediska konkursního práva je rozhodně nejzajímavější a nejsložitější otázkou prohlášení konkursu na majetek manžela, který žije ve smluvním majetkovém společenství manželů typu Gütergemeinschaft. Konkursní zákon (InsO) řeší tuto problematiku v ustanoveních § 11 odst. 2, § 37, § 333 a násl. InsO. Právní úprava se liší na základě toho, zda-li manželé spravují společné jmění samostatně nebo společně. Samostatná pozornost je věnována možnosti otevření zvláštního konkursního řízení ohledně společného jmění, je-li spravováno společně oběma manželi.

(3.3.3.1) Správa společného jmění prostřednictvím jednoho z manželů

Spravuje-li za existence majetkového společenství manželů typu Gütergemeinschaft společné jmění (Gesamtgut) jen jeden z manželů a na majetek tohoto spravujícího manžela je prohlášen konkurs, náleží společné jmění do konkursní podstaty. Vypořádání společného jmění ze zákona odpadá (§37 odst. 1 věta 1.a 2. InsO). Zde se ukazuje, jaké nebezpečí takový konkurs

¹¹⁰ G. Kuhn, W. Uhlenbruck, *Konkursordnung – Kommentar*, str. 91

¹¹¹ Wilfried Schlüter: *BGB-Familienrecht*, str. 104

může připravit druhému manželovi, jehož majetek se stal společným, neboť tento vzhledem k trvání Gütergemeinschaft nemůže požadovat vypořádací podíl, který by mu jinak náležel. I v případě prohlášení konkursu na majetek manžela žijícího v Gütergemeinschaft totiž toto majetkové společenství nezaniká. „Věřitelé nespravujícího manžela se mohou na konkursním řízení zúčastnit, neboť jim spravující manžel-úpadce zásadně odpovídá za dluhy svého manžela.¹¹²“

Spravuje-li za existence majetkového společenství manželů typu Gütergemeinschaft společné jmění jen jeden z manželů a na majetek druhého (tj. nespravujícího) manžela je prohlášen konkurs, zůstává společné jmění nedotčeno (§37 odst. 1 věta 3. InsO). Rozsah jmění, ze kterého se věřitelé podle konkursního zákona mohou uspokojit, tak neodpovídá rozsahu, ve kterém zakládá odpovědnost za dluhy manžela (vymožitelné např. v exekuci) BGB. Tato skulina je uzavřena tím, že věřitelé nespravujícího manžela se mohou obrátit na manžela spravujícího, který těmto za závazky svého manžela odpovídá, a případně přímo v konkursu na něj se dostat na majetek ve společném jmění.

Ať již je konkurs prohlášen na majetek spravujícího či nespravujícího manžela, je samozřejmostí, že do konkursní podstaty náleží tzv. vyhrazený a výlučný majetek úpadce.

(3.3.3.2) Společná správa společného jmění

Spravují-li za existence majetkového společenství manželů typu Gütergemeinschaft společné jmění oba manželé společně a na majetek jednoho z manželů je prohlášen konkurs, zůstává společné jmění, ač to vypadá na první pohled značně podivně, nedotčeno (§37 odst. 2 InsO). Věřitelé se tak mohou uspokojit zásadně jen z tzv. vyhrazeného a výlučného majetku úpadce. I zde je tato skulina uzavřena tím, že se věřitelé se mohou obrátit na druhého manžela, který těmto za závazky svého manžela odpovídá. Navíc je však otevřena možnost otevření zvláštního konkursního řízení ohledně společného jmění manželů.

(3.3.3.3) Zvláštní konkursní řízení ohledně společného jmění

Toto zvláštní konkursní řízení (Sonderinsolvenz) má především tu zvláštnost, že je otevíráno ohledně zvláštní majetkové masy, která nemá právní subjektivitu a navíc majetek do ní spadající přísluší dvěma osobám. Jedná se tedy o výjimku ze dvou právních zásad, a ta jako taková musí být výslovně upravena, což konkursní zákon činí v § 11 odst. 2 a dále v § 333 a násl.

¹¹² Reinhard Bork: *Einführung in das neue Insolvenzrecht*, str. 208

Oprávněn k podání návrhu je (a) věřitel který může požadovat uspokojení své pohledávky ze společného jmění; (b) kterýkoli z manželů. Důvodem pro prohlášení konkursu je předlužení společného jmění, příp. hrozící předlužení, je-li návrh podán oběma manžely. Stav (výše) odděleného majetku není přitom rozhodný. Zatímco podle konkursního zákona platného v SRN do účinnosti toho současného z roku 1994 bylo možné otevřít konkursní řízení ohledně Gesamtgut pouze byli-li předlužení současně oba manželé, je podle platné úpravy možné prohlásit konkurs na předlužené Gesamtgut, i když ani jeden z manželů sám předlužen není¹¹³. Soud tedy při zkoumání návrhu na prohlášení konkursu ohledně společně spravovaného Gesamtgut zkoumá jen stav aktiv a pasiv náležejících do Gesamtgut. Je tedy myslitelná situace, kdy oba manželé budou v konkursu, ale na jejich Gesamtgut konkurs prohlášen nebude. Protože však z obecné úpravy plyne, že manželé odpovídají za dluhy zatěžující jejich Gesamtgut, je třeba po prohlášení konkursu na Gesamtgut vyřešit otázku, jakým způsobem tato odpovědnost bude uplatněna. Ustanovení § 334 odst. 1 konkursního zákona určuje, že odpovědnost manželů za dluhy, které jsou součástí Gesamtgut, mohou být po dobu trvání konkursu na Gesamtgut vymáhány toliko prostřednictvím správce konkursní podstaty (nikoli tedy prostřednictvím jednotlivých věřitelů). Účelem tohoto ustanovení je zajistit co nejrovnoměrnější uspokojení všech věřitelů, které by mohlo být ohroženo tím, že některý z nich rychle vymůže uspokojení z osobního (odděleného) majetku manželů (tj. z výlučného či vyhrazeného majetku = Sonder- a Vorbehaltsgut), a tím získá neoprávněnou výhodu na úkor ostatních. Věřitelům, kteří by dle obecných ustanovení BGB (§ 1459 odst. 2) mohli požadovat uspokojení svých pohledávek z odděleného majetku manželů, je toto právo odebráno a svěřeno správci konkursní podstaty (§ 334 odst. 1 InsO).

¹¹³ Eberhard Braun: *Insolvenzordnung – Kommentar*, str.1238

E. Seznam zkratek

Právní předpisy

OZ	zák. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, v platném znění
ZKV	zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, v platném znění
o.s.ř.	zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
BGB	německý občanský zákoník v platném znění Bürgerliches Gesetzbuch, 1896
InsO	německý insolvenční zákon v platném znění Insolvenzordnung, 1994, BGBI. I S. 2866
ZoR	zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

Ostatní

BSM	bezpodílové spoluvlastnictví manželů
SJM	společné jmění manželů
NS	Nejvyšší soud ČR
ÚS	Ústavní soud ČR

F. Seznam použité literatury a právních databází

(1)

J. Dvořák, *Majetkové společenství manželů*, Praha: ASPI Publishing 2004

J. Dvořák, *Exekuční postih pohledávek, tvořících společné jmění manželů a nabytých manželem povinného, po nabytí účinnosti novely občanského soudního řádu*, databáze ASPI

K. Eliáš, M. Zuklínová, *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, Linde Praha, a.s. 2001

A. Gerloch, *Teorie práva*, 2 vydání, nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá voda 2001

M. Holub, J. Fiala, J. Bičovský, *Občanský zákoník*, 9. vydání, Linde Praha, a.s., 2002

M. Holub, M. Škárová a kolektiv, *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech tří stupňů v občanském soudním řízení*, 2. vydání, Linde Praha, a. s, 2002

O. Jehlička, J., Švestka, M., Škárová, a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 8. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003

M. Knappová, J. Švestka a kol., *Občanské právo hmotné. Sv. I.*, 3. vydání, Praha: ASPI 2002

Z. Krčmář, *Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání*, ASPI – judikatura, 2005

Dieter Schwab: *Familienrecht*, 11. Auflage, München 2001, Verlag C.H.Beck

J. Maršíková, J Zelenka, *Zákon o konkursu a vyrovnání- komentář*, 2. Vydání, Linde Praha a.s. 2002

T. Pohl a kolektiv autorů: *Průvodce konkursem a vyrovnáním*, VERLAG DASHÖFER, Praha 2000 – 2002

T. Pohl, *Zákon o konkursu a vyrovnání, krok za krokem*, Prospectrum, 2000

J. Růžek, *Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů v konkurzním řízení*, Bulletin advokacie č. 1/1999

Reinhard Bork: *Einführung in das neue Insolvenzrecht*, 2. Auflage, Mohr Siebeck 1998

Eberhard Braun: *Insolvenzordnung – Kommentar*, Verlag C.H.Beck 2002

J. Holzer, J Kemper und Kollektiv, *Kommentar zur Insolvenzordnung*, RWS Verlag Kommunikationsforum GmbH, Köln, Stand: Februar 2005

G. Kuhn, W. Uhlenbruck, *Konkursordnung – Kommentar*, 11. Auflage, Verlag Franz Valen, München 1994

Wilfried Schlüter: *BGB-Familienrecht*, 9. Auflage, Heidelberg 2001, Verlag C.F.Müller

Heike Simon, G. Funk-Baker: *Einführung in das deutsche Recht und die deutsche Rechtssprache*, 3. Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2006

(2)

ORAC Databanka judikatury 1996- 2004, verze 2.0, LexisNexis CZ, Nakladatelství ORAC

Program ASPI, verze 8.0 pro Windows, ASPI, a.s., 2005

G. Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo zachytit současný stav právního institutu vypořádání společného jmění manželů, přičemž se ponejprv zabírám obecnou úpravou v občanském zákoníku a posléze tuto problematiku řeším pro zvláštní případ konkurzu. Diplomová práce se přitom v širších souvislostech zabývá vypořádáním společného jmění manželů nejen pokud jde o úpravu tohoto institutu v právu českém, ale rovněž se zabývá právem německým. Vzhledem k tomu, že se v poslední době dostává do závěrečné fáze rekodifikace jak práva občanského tak práva konkurzního, je nanejvýš jasné, že problematika, o které tato práce pojednává, dozná v nedaleké budoucnosti nejedné změny. Právě s ohledem na to, že tyto kodifikační práce hledají svou inspiraci zejména v právu německém, byla do práce zahrnuta část zabývající se tím, jak je daná tematika řešena v německém právním řádu. Ten se pokud jde o úpravu společného jmění manželů vyznačuje stálostí a rovněž, díky judikatuře a zkušenostem v praxi, též větší propracovaností. Lze tedy jen doufat, že zmíněné rekodifikační snahy přispějí k větší přehlednosti a stálosti právní úpravy v České republice. Nástin základních pravidel, na kterých nová právní úprava spočívá, je v diplomové práci rovněž obsažen. Možná pak, vzhledem k ustálenosti některých zásad týkajících se české právní úpravy společného jmění manželů a zmíněné inspiraci německým právem, bude možné v budoucnu některé poznatky, obsažené či alespoň shrnuté v této diplomové práci, použít při aplikaci či výkladu nové občansko a konkursněprávní úpravy.